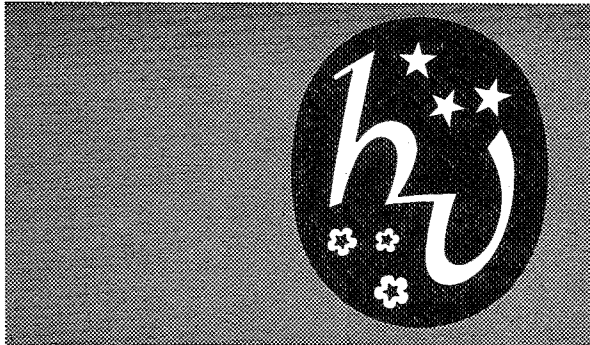

Auto's lopen op benzine, deze dame loopt op bier. Of, als dat wat moeilijk zou zijn, zij staat op bier. Zij stond erop bier te willen hebben, zij kreeg bier en nu staat zij erop. Zij doet dat omdat het bier zo best is en omdat zij, zo op de fles, beter het sportgebeuren kan volgen. En nu moeten de geheelonthouders onder u, lezers, maar niet verder lezen. Ik richt mij tot de geheelonthouders met de zwakke geheugens; zij die een glas wijn en een glas bier niet verachten. Als de aarde zulke gaven als de edele wijn en het opwekkende bier schenkt, hoeft de mens, omdat er misbruik wordt gemaakt van jenever, deze gaven niet te versmaden. Nee, correspondentie over de geheelonthouding kan niet beantwoord worden, het is de persoonlijke mening van uw cursiefschrijver. Laat hem nou maar aan het woord, wordt niet zo serieus of boos.

Als u met aandacht naar de basis van deze gefleste dame kijkt ziet u de naam Carlsberg, het Deense biermerk. Ik maak geen ongeoorloofde reclame want dit bier wordt in Nederland niet gedronken. Maar wist u, dat dit hoog cultureel bier is? Wist u dat tal van musea, instituten, wetenschappelijke inrichtingen, opdrachten geven die door dit bier worden betaald? Iedere Deen, die een glas Carlsberg drinkt, betaalt in de prijs een belasting, die aan de cultuur ten goede komt. Cultureel bier en een cultuur met een bierluchtje. Nee, geen bierlucht, alleen een vloeibare basis voor een geleide cultuurpolitiek. En die basis is stevig, want er vloeit aardig wat en aardig wat toe. Vindt u het minderwaardig? Ik helemaal niet. Weet u vanwaar precies de belasting komt, waardoor in ons land de spaarzame subsidies mogelijk zijn?

Is dit niet een suggestie voor de grote brouwerijen in ons land, voor zovele fabrikanten van nodige en minder nodige zaken? Een gezond leeszaalwezen, opdrachten aan jonge kunstenaars, door een klein bedrag gelegd boven de prijs. En mocht een boze geheelonthouder toch verder gelezen hebben, laat die dan voor bier, chocolade zetten of rivella of patates-frites.

Humanistisch geestelijke verzorging: Een probleem voor Christenen

In „Vrij Nederland” (van 22 aug. en 5 sept.) schreef Fons Hermans, een rooms-katholiek, twee artikelen over de humanistisch-geestelijke verzorging, die mij prettig stemden. En dat waarlijk niet alleen omdat hij voor het goed recht van de humanistisch-geestelijke verzorging opkomt. Nee, ook en vooral omdat hij zich als christen ernstig rekenschap geeft van een voor christenen ernstig probleem. Van het probleem namelijk hoe men het als christen kan rijmen zijn geloof als de enig zalmakende waarheid – niet alleen voor zichzelf, maar ook voor alle anderen – te zien en tegelijkertijd de ander het recht op een eigen levensovertuiging toe te kennen, en dat recht dan bovendien nog in een eigen geestelijke verzorging enz. geconcretiseerd te zien. Ik weet het uit ervaring: vele christenen voelen zich hier in een gewetensconflict. Hoe kunnen we dat toelaten, vragen ze zich af, terwijl we weten dat het humanisme de mens afhoudt van God, die de waarheid is, de weg en het leven – niet alleen voor ons, maar voor iedereen!

Wij kunnen ons voorstellen dat dit een beklemmend probleem voor christenen is. Veel meer dan voor humanisten die zo'n absolute waarheid niet kennen en er daardoor gemakkelijker toe komen ieder zijn eigen weg te laten gaan.

Fons Hermans wijst echter een weg uit het dilemma. Een weg vanuit het christendom zelf! Onverkort blijft ook voor hem gelden dat het christendom de waarheid is die door allen zou behoren te worden gekend. Of met zijn woorden: „Wie Gods bestaan aanvaardt, kan daaruit immers principieel geen andere conclusie trekken dan de menselijke plicht tot godserkenning.” Maar, voegt hij eraan toe, het feit dat christenen dit wezenlijk niet anders kunnen zien, behoeft geenszins... neen, hij zegt: *behóórt geenszins* te leiden tot burgerlijke onverdraagzaamheid. Wie meent dat de christen vanwege zijn eigen uitgangspunt principieel tot machtspolitiek is gedwongen, die zit nog vast in een middeleeuws christelijk denken, een denken waarmee men indertijd zelfs de inquisitie heeft verdedigd! Het moderne christelijke denken heeft hier een heel ander licht op geworpen. Dat heeft juist als winst gebracht, dat het de gewetensvrijheid van ieder mens erkent. Men kan het betreuren dat mensen niet tot God komen en men zal alles willen doen om hen tot God te brengen, maar de godserkenning is een vrije menselijke daad. Zij kan en mag niet door gewetensdwang worden opgelegd. En „zeggen dat de mens slechts vrij tot God kan komen en hem gelijktijdig beletten andere wegen te bewandelen, betekent dan ook

een aantasting van de persoonlijke vrijheid”. Van de menselijke vrijheid „die leerstellig in het christendom verankerd ligt, maar die helaas in de loop der eeuwen lang niet altijd de praktijk heeft bepaald”.

En ook nu nog lang niet altijd de praktijk bepaalt! Getuige het verzet van christelijke zijde tegen de humanistisch-geestelijke verzorging, tegen welk verzet zich de christen Fons Hermans op zijn beurt verzet. In een analyse van de diverse argumenten die van christelijke zijde tegen de humanistisch-geestelijke verzorging worden aangevoerd, komt hij telkens weer tot de conclusie dat die argumenten uiteindelijk voortvloeien uit een vasthouden aan een middeleeuws christelijk denken en een daardoor voorbijgaan aan de in latere tijd beter doordachte, óók en juist christelijke eis der gewetensvrijheid. O zeker, hij ziet dat dit ingegeven is door pastorale bezorgdheid, door bezorgdheid om de mens die van God verwijderd raakt, maar hij stelt ook vast dat vrees, machtsstreven en opportunisme er hun kwalijke rol bij spelen. Hij gaat zelfs verder en wijst positieve waarden in de humanistische geestelijke verzorging aan.

Zo bepleit Fons Hermans niet alleen het goed recht van de humanistisch-geestelijke verzorging, maar bewijst hij vooral dat hij zich als christen ernstig rekenschap geeft van een voor christenen ernstig probleem. Ik begrijp dat men zich diep ongerust maakt over het veld winnen van het humanisme. Maar ik zou wel graag willen, dat men zich, evenals Fons Hermans, diep verontrustte over de bedreiging der geestelijke vrijheid, die óók is een christelijke zaak. Fons Hermans wijst de christelijke weg uit de impasse: strijden met de wapenen van de geest, niet met die der barbaren! En het moge zo zijn, zoals Hermans het zegt, dat men „in 1959 geen christenen meer vindt die naar een auto da fé (uitlevering van ketters) in het Amsterdamse stadion verlangen”, er zijn er nog teveel die de geestelijke vrijheid met machtsmiddelen willen beknotten. Ik laat nog eenmaal Fons Hermans aan het woord, waar hij zegt: „Telkens opnieuw blijkt, dat het op de „objectieve waarheid” gerichte denken der middeleeuwen ook tal van hedendaagse christenen nog stevig in zijn ban houdt en dat de integratie van modernere gedachten in de christelijke levensvisie nog maar een zaak is, die enkelingen en betrekkelijk kleine groepen waarlijk ter harte gaat.”

Laten we hopen dat steeds meer christenen hun – we erkennen het – niet geringe probleem in deze positieve christelijke zin oplossen.

C. H. Schonk

Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
14e jaargang nr. 22 – 7 november 1959

Kritisch allerlei

De reacties op wat men schrijft – in welk blad dan ook – zijn doorgaans weinig talrijk, en dat is voor uw redacteur een reden te meer om er zich over te verheugen, dat althans deze stukjes de lezers nogal eens naar de pen doen grijpen. Naar onze mening zijn die stukjes daar ook voor, want alleen door de botsing der meningen kunnen wij nader tot de waarheid komen, hoe ongrijpbaar die absolute waarheid dan ook in vele gevallen zal blijken te zijn.

Zo wijdt prof. dr. J. G. Bomhoff in *Tijd en Taak* een beschouwing aan het begrip verdraagzaamheid, naar aanleiding van ons stukje over de $\frac{1}{2}$ %-actie van de Hervormde Kerk. U zult zich herinneren, dat wij enige weken geleden bezwaar maakten tegen de tekst van een van de advertenties waarmee men deze actie meende te moeten ondersteunen. Daarin werd namelijk gezegd, dat de kerken behalve middelpunten van evangelieprediking ook moeten zijn: „tekenen van het besef, dat zonder God, die liefde, recht en waarheid is, het menselijke leeg en ongezegend blijft.” Wij hebben ons daar nogal kwaad over gemaakt, omdat wij menen, dat er mensen zijn die ook zonder God aan hun leven wel degelijk inhoud weten te geven. Welnu, de redacteur van *Tijd en Taak* vindt dat van ons „een toch wel erg onverdraagzame uitval”, want, schrijft hij:

„Zouden dan christenen niet eens meer aan elkaar – die advertentie was waarlijk niet bedoeld voor de humanistische redacteur van „Mens en Wereld” – mogen zeggen, wat voor hen de kerk betekent, uit vrees, dat een toevallig meeluisterend humanist er zich aan ergert? Voor ons christenen is het nu eenmaal zo, dat wij niet zonder God kunnen en mogen leven (...) Het feit, dat u van liefde, recht en waarheid weet en dat uw leven niet leeg is, mag dan voor ons een mysterie zijn, dat we langs vele aannemelijke wegen trachten te verklaren, maar dat uiteindelijke mysterie blijft; het feit zelf wordt door ons niet ontkend, alleen, het geldt niet voor ons!”

Wij zijn door dit weerwoord wel enigszins gerustgesteld, want met zoveel woorden wordt hier erkend, dat een leven zonder God niet noodzakelijkerwijs leeg hoeft te zijn („Het feit zelf wordt door ons niet ontkend”), maar het is ons bijzonder onduidelijk, waarom wij onverdraagzaam zouden zijn door te wijzen op een advertentietekst – voor wie ook bedoeld, toch voor iedereen te lezen – waarin dat nu juist wel wordt ontkend. Alle vriendelijke woorden van prof. Bomhoff ten spijt, staat daar namelijk niet, dat men

zich het leven zonder God nauwelijks als zinvol voor kan stellen of iets van die aard, want dat dat voor de christen een mysterie is, kunnen wij aanvaarden – al zullen wij moeite doen hem de drijfveren van ons leven duidelijk te maken –, neen, geponereerd wordt de „absolute waarheid”, dat het leven zonder God leeg is en zelfs blijft. Van de christen menen wij te mogen eisen wat hij van ons verlangt, namelijk dat hij onze levensovertuiging als een volwaardige overtuiging respecteert, want alleen op die basis is een gesprek mogelijk.

Kort na het ter perse gaan van het vorig nummer, waarin wij met instemming Vrij Nederland citeerden, dat het Nederlands Gesprekcentrum graag ruim baan zou zien maken voor een aantal vertegenwoordigers van de jongere generatie, die nog niet tot de „leiders” behoren, bereikte ons een bericht over de organisatie van Jongeren Gespreksgroepen, een instelling die nu eigenlijk precies is wat wij bedoelden, als men de doelstelling leest:

„Wanneer we de huidige levensbeschouwelijke jongerenwereld bezien, dan blijkt, dat er ondanks kritiek op het zui lensysteem, toch weinig wegen zijn gevonden om tot uitwisseling van gedachten en beter wederzijds begrip te komen. De mens is geplaatst in een concrete situatie en moet hierin verder. Wij leven met elkaar en eerst wanneer men met de ander wordt geconfronteerd, kan men volledig zichzelf worden. In het samen leven ligt onze gemeenschappelijke opgave. Contact en bezinning zijn nodig om deze opgave te verwerkelijken. Hiertoe willen we de mogelijkheid scheppen voor het gesprek tussen jongeren van verschillende levensovertuiging.

Ongetwijfeld geldt de wezenlijke plicht tot contact met de medemens voor jong en oud en voor iedere levensovertuiging, dus ook voor de jongeren. Wij menen echter, dat er bij de jongeren een grotere en gemakkelijker verstaanbaarheid aanwezig is en willen deze graag vruchtbaar maken voor een groei naar elkaar in een gesprek in onze eigen taal en levenswijze.”

Juist aan dergelijke gespreksgroepen bestond bij vele jongeren behoefte, naar wij menen, en wij kunnen dan ook niet beter doen dan deelneming eraan van harte aan te bevelen. Het doel, „komen tot inzicht in de motieven en denkbelden van elkaar en het zoeken naar het gemeenschappelijke, als ook het opbouwen van een reële samenwerking als antwoord op de algemene verontrusting” lijkt ons alleszins de moeite waard.

Er is dit weekend een bijeenkomst van de Jongeren Gespreksgroepen

over „Afhankelijkheid” (in het Zonnehuis te Bilthoven) en er zijn ook weekends geweest over „Verdraagzaamheid” en „Individu en Gemeenschap”. Belangstellende jongeren kunnen nadere inlichtingen krijgen bij de in onze kringen niet onbekende heer H. Bosselaar, Adriaan van Ostade-laan te Amstelveen.

De Nieuwe Rotterdamse Courant schrijft een recensie over de film „Een zomer met Monica”, een film van de bekende Zweedse regisseur Ingmar Bergman, die momenteel in Amsterdam draait. Het is een film over een in een zorgeloze zomer tot stand gekomen huwelijk, „dat gedoemd is te mislukken, zodat de film eindigt met de jonge vader die met het kind op de arm een onzekere toekomst tegemoet gaat”. Maar, schrijft de N.R.C.,

„Onze altijd waakzame keuring heeft het hierbij niet willen laten en een in slecht Nederlands gestelde epiloog doen toevoegen, waarin gewaarschuwd wordt tegen huwelijken op de smalle basis van een vluchtige zomeridylle, een nogal overbodige conclusie, waarmee de keuring niet alleen zichzelf maar ook de film enigszins belachelijk maakt, wat blijkbaar in naam van de moraal geoorloofd is.”

Wat leven wij toch in een leuk land, waar gezonde voorlichting op het gebied van huwelijk en seksualiteit zoal niet verboden is, dan toch zoveel mogelijk wordt belemmerd, en waar filmkeuringscommissies als deze ongestoord hun heilzaam werk blijven verrichten. Of het er over vijftig jaar nog zo leuk zal zijn, wagen wij onder die omstandigheden te betwijfelen.

Een lezer uit Apeldoorn maakt bezwaar tegen onze opmerkingen aan het adres van de auteur M. E. Paris naar aanleiding van diens boek „Le Vatican contre l'Europe” en hij vraagt of ons is gebleken, dat Paris' stellingen beslist onbewezen zijn, zodat wij ze bestempelen met „geschrijf” en er bovendien slechts „bah” voor over hebben. Welnu, als iemand wil beweren, dat opeenvolgende pausen beide wereldoorlogen ontzettend hebben, dan vraagt men ons toch wel wat te veel. En als men dan bovendien volhoudt, dat alle rampen die Frankrijk de laatste tijd getroffen hebben, zoals de nederlaag in Indochina en de opstand in Algerië, aan het Vaticaan

te wijten zouden zijn, dan menen wij er toch wel goed aan te doen op dit grenzeloos antipapisme te wijzen, dat ons als humanisten bepaald niet lief is. Wij hebben geen reden aan de weergave van „De Standaard” te twijfelen en achten deze stellingen vooralsnog onbewezen gescheld.

Een brief van een lezer uit Amsterdam is helaas wat lang blijven liggen. Hij schrijft over een radio-uitzending van het IKOR, die weliswaar lang geleden is, maar waarvan de inhoud (helaas) ook gisteren gezegd kon zijn. In de bewuste uitzending beantwoordde ds. S. H. Spanjaard, hervormd predikant te Baarn, vragen van luisteraars, en onze Amsterdamse lezer schrijft daarover het volgende:

„In de loop van deze bespreking kwam o.a. aan de orde het schrijnende leed, dat met name ook onze joodse landgenoten is aangedaan door het Duitse nazidom. Spreker gaf onomwonden en met alle duidelijkheid te kennen, dat hij positief afwijzend stond tegenover al hetgeen toen is geschied en stelde, dat het gebeurde als afgrijselijk moet worden gekwalificeerd. Maar, aldus deze predikant, er viel geen musje van het dak zonder dat de Almachtige daarin de hand had gehad. En daarom was hij ook van mening (ik citeer letterlijk) „dat al dit afgrijselijke een bedoeling had gehad.” Ik kan hieruit geen andere conclusie trekken dan dat de verantwoordelijke elementen zoals Hitler, Streicher, Göring, enz. enz. naar het oordeel van deze predikant werktuigen waren in Gods hand. Bestaat er, indien wij dit aldus moeten stellen, nog enige bevoegdheid aan onze kant om deze immorele sujetten ter verantwoording te roepen?”

Een vraag waarop wij het antwoord schuldig moeten blijven, maar waarover wij toch wel bijzonder graag de mening van ds. Spanjaard zouden horen. Want deze IKOR-dominee zal ook na het tot stand komen van de nieuwe omroepregeling alle gelegenheid hebben meningen als de bovenstaande voor de radio te uiten, terwijl mensen die zich van hun persoonlijke verantwoordelijkheid bewust zijn en daarvan wensen te getuigen, het woord zal worden ontnomen. Tenzij... tenzij nog dui-zenden, tienduizenden zich aansluiten bij de Humanistische Luisterkring, die op het moment waarop wij dit schrijven nog „maar” ruim 20.000 leden heeft.

Quatre-mains

Gespannen registreer ik hoe boven mij uit een piano noten losbreken iemand die blijkbaar zonder hoop is forceert in brute accoorden een uitweg

een mateloze ellende klimt telkens één octaaf hoger

op eenzelfde, troosteloos thema improviseer ik in woorden.

Uit: Ellen Warmond, Proeftuin, Maatstafdeeltje 1, 's-Gravenhage (Bert Bakker/D. A. Daamen's Uitg. n.v.) 1953.

Angst, een probleem van onze tijd

In zijn in 1931 verschenen boekje „Die geistige Situation der Zeit” schreef de bekende Duitse filosoof Karl Jaspers: „Eine vielleicht so noch nie gewesene Lebensangst ist der unheimliche Begleiter des modernen Menschen. Er hat Angst um sein vitales Eigendasein, das, stets bedroht, stärker als jemals in das Zentrum der Aufmerksamkeit getreten ist; und er hat die ganz andere Angst um sein Selbstsein, zu dem er sich nicht aufschwingt. Die Angst wirft sich auf alles.”

Vele dichters en denkers hebben zich met het verschijnsel van de angst in de menselijke existentie beziggehouden: Pascal, Kierkegaard, Kafka, Freud, Julien Green. Pascal spreekt over de angst van de mens, die zichzelf ervaart als een nietig schepsel in een oneindige kosmos, Sartre wijst op de angst voor het „niets”, Heidegger spreekt over de angst voor het „In-der-Welt-Sein”, Fromm over de angst voor de vrijheid, terwijl Paul Tillich een boek schreef met de veelzeggende titel „De moed om te zijn.”

De Verlichting, de „Aufklärung” maakte een einde aan de uit angst geboren heksenvervolgingen. De neurotische angst bleef echter, en kunst en wijsbegeerte in onze tijd geven er uitdrukking aan. De Zwitserse radio zond onlangs een serie interviews uit, welke tot onderwerp hadden: „Angst – ein Problem unserer Zeit”. De „Neue Zürcher Zeitung” (13-10) gaf hiervan een verslag waaraan wij een en ander ontleen. Meer dan anderen leven de West-Berlijners in voortdurende angst en onzekerheid. Daarom lag het voor de hand enige inwoners van deze bedreigde stad aan het woord te laten. „Het kan niet slechter worden dan het geweest is,” meende een 57-jarige chauffeur. Een moeder van vijf kinderen erkende, dat zij de ergste angsten van haar leven had gehad voor haar . . . eindexamen! Het bleek dat de persoonlijke angsten van de Berlijners zich op geen enkele wijze onderscheiden van die van andere mensen en zo is het ook met de angsten opgeroepen door collectieve gevaren, zoals oorlog en atoombomben. Een ambtenaar van 45 jaar merkte op: „Ik geloof, dat men zich moet hoeden voor overwaarding van het angstprobleem. De mensen zijn tegenwoordig al angstig genoeg. Men zou hen er in de eerste plaats toe moeten brengen geen angst meer voor de angst te hebben.”

Eenzaamheid

De meestgenoemde oorzaak van angst is de een-

zaamheid. Zonder aanspraak en bemoediging verliest de mens het vertrouwen, het gevoel van geborgenheid. Een West-Berlijnse predikant wees er op, dat hij bij zijn zielzorg vooral te doen heeft met moedeloze mensen. Zij lijden aan de angst der vertwijfeling, de angst in het dagelijks leven tekort te komen. Vroeger kende de mens de vrees voor God, verder een „heilige vrees” voor zijn persoonlijk levenseinde en het einde van de wereld. Deze angsten spelen in de zielzorg van thans echter nauwelijks meer een rol. De mens is gecompliceerder geworden. Hij wordt van verschillende kanten aangevallen. Meestal kan hij de richting, waaruit deze aanvallen komen, niet bepalen. Hij lijdt aan de angst voor het onbestemde; deze onbestemdheid, deze anonimiteit overweldigt hem. Met de vrees kan de mens nog wel klaar komen, nl. de vrees voor zeer bepaalde dingen en gebeurtenissen. Met de vage angst komt men niet zo gemakkelijk klaar omdat de oorzaken hiervan in het duister liggen. Daarom voelt de angstige mens zich in de wereld niet thuis. Hij kan het leven, het „ganse Zijn” en bijgevolg ook zichzelf als bestanddeel van dit Zijn, niet meer positief aanvaarden.

De vraag rijst: „Waarom hebben de Berlijners, ondanks hun positie, niet méér, ja zelfs minder angstgevoelens dan bewoners van rustiger steden?” Het antwoord hierop gaf een Berlijnse psycholoog: De bewoner van de grote stad neigt tot hypochondrie *). De meeste patiënten zijn er van overtuigd, dat zij, zoals zij zijn, het leven niet aankunnen. Pillen en andere geneesmiddelen nemen de verschijnselen weg, maar niet de oorzaak. De juiste weg om deze angst te bestrijden zou de introversie zijn, de bezinning op eigen krachten en mogelijkheden, dus datgene wat men in alle tijden „inkeer” heeft genoemd: „Word, die gij zijt.” Dan eerst kan men zich actief tot de buitenwereld wenden. In het geval Berlijn schijnt het zo te zijn, dat de gemeenschapelijk gevoelde bedreiging de West-Berlijner er toe brengt zijn subjectieve angsten te vergeten. Soortgelijke waarnemingen heeft men in de oorlog gedaan. Angstige mensen zochten gevaren, omdat zij in het gevaar hun angstigheid verloren. Het belangwekkende van dit commentaar van deze Berlijnse psycholoog was ongetwijfeld, dat deze uit persoonlijke ervaring kon spreken. De verschillende beschouwingen moesten volgens de „Neue Zürcher Zeitung” leiden tot de conclusie, dat de oorzaken van angst overwegend gelegen zijn in eenzaamheid, verlatenheid, het ontbreken van aanspraak en bemoediging, met

andere woorden, het niet tot stand komen van menselijke communicatie. De wortels van de angst liggen echter niet alleen in het onvermogen van de mens de wereld en zichzelf in de wereld positief te aanvaarden, doch ook in de twijfel aan de waarde van de menselijke ontmoeting (welke de angst zou kunnen opheffen) en tenslotte in de twijfel aan het enige middel, dat altijd zulk een ontmoeting, een overbrugging van de eenzaamheid, een verstandhouding mogelijk maakt, de twijfel aan de waarde van het gesprek, in één woord de twijfel aan de waarde van de geest.

Innerlijke zekerheid

Deze conclusie, waartoe de N.Z.Z. komt, verdient de aandacht. Uiteraard is hiermede niet alles gezegd. Het probleem heeft vele facetten, die een nadere beschouwing behoeven en verdienen. Na lezing van deze uiteenzettingen heb ik het boek van prof. C. A. Mennicke „De angst in het leven van de mens; oorzaken, verschijningsvormen, overwinning” nog eens ter hand genomen. In zijn slotbeschouwingen merkt de schrijver o.m. op: „Het uitbannen van angst uit het leven is geen doel, dat men zich stelt. Het doel is het verkrijgen van werkelijke innerlijke zekerheid. Daarmede is het onderworpen zijn aan angsttoestanden vanzelf buiten gesloten. . . .” Mennicke ziet hier dus als positief levensdoel het bereiken van „innerlijke zekerheid”. Ieder mens zal op zijn wijze pogen deze „innerlijke zekerheid” deelachtig te worden. Er is ongetwijfeld een samenhang tussen innerlijke zekerheid en geestelijke rijpheid. Geestelijke rijpheid vooronderstelt groei en ook hier geldt, wat Henriëtte Roland Holst schreef: „deze groei moet zijn van strijd en pijn.” Vele illusies over leven en wereld moet de mens laten vallen, ook allerlei politieke en godsdienstige illusies, die hem in deze benarde wereld een zekere geborgenheid belooften. Geestelijke rijpheid, innerlijke zekerheid worden ons niet geschonken, maar moeten verworven worden in een positief zoeken naar een zinvol medeleven in een menselijke gemeenschap, waarin zowel destructieve als opbouwende krachten zich doen gelden. P. Krug

*) Hypochondrie: ziekelijke zwaarmoedigheid en bezorgdheid om eigen lichamelijk welzijn.

Rekenschap

Het septembernummer van de 6e jaargang van *Rekenschap* opent met een merkwaardige literaire bijdrage van de hand van Libbe van der Wal, getiteld *Gewijde kunst*. Wel zwaar geschreven, waardoor de ironie soms te nadrukkelijk wordt, geeft deze jeugdherinnering de impressie van waarachtigheid. Zo en niet anders moet de opvoering van dit wonderlijke bijbelse stuk zijn geweest. Het slot is bepaald imposant en het maakt de indruk of de schrijver zich vrij heeft geschreven van een nog drukkende jeugdherinnering. M.i. ontbreekt aan de bouw van het verhaal wel iets maar het blijft de lezer bij.

Dr. V. W. D. Schenk bewerkte een inleiding, gehouden voor het Ned. Gesprek Centrum op 5 juni 1959. Het artikel heet *Verlening of Verkorting van het leven*. Het stuk munt uit door kennis en breedheid van visie

op het ambt van de medicus maar in de eerste plaats valt op dat hier een wijs en verantwoordelijk voelend mens aan het woord is, die zo eenvoudig en onopgesmukt mogelijk in het reine wil komen met de grote problemen van zijn vak. Het leert ieder, die meent zich een oordeel te kunnen aanmeten over de euthanasie en de andere grote vraagstukken bescheidenheid. Het moet uw recensent van het hart, dat het een genot is om dit artikel te lezen omdat elk spoor van dogmatiek en elk spoor van betweterij ontbreekt. Wij wilden wel, dat het stuk een ruimer verspreiding zou krijgen, dan *Rekenschap* het kan geven.

Prof. T. T. ten Have onderzoekt grondig en deels in polemieken met bijdragen in een bundel van het Hoogveld Instituut, het begrip *Volwassenheid*.*) Het verwondert niet dat de schrijver niet zelden met instemming uit het bekende

boek van Overstreet *The mature mind* (onder de titel *Geestelijke rijpheid* bij v. Loghum Slaterus verschenen in vertaling) citeert. Een zeer belangrijk en uiterst helder betoog, dat helaas nog moeite en tijd moest geven aan de bestrijding van het wonderlijke vooroordeel dat ongodsdienstigheid een bepaalde vorm van onvolwassenheid met zich zou brengen.

P. K. en P. Krug besluiten het interessante nummer met twee bijdragen resp. over de Koerden en Het moderne Turkije en de Islam.

*) Op zoek naar pedagogisch denken. Fundamentele beschouwingen over het opvoedkundig vraagstuk door het Hoogveld Instituut, Roermond, 1958.

Van over de grenzen

Amerikaanse stem over seksuele normen

We zijn er wat laat mee, toegegeven, maar we wilden toch nog de inhoud weergeven van een artikel dat is verschenen in The Humanist, het blad van de Amerikaanse humanistenorganisatie de A.H.A. In het tweede nummer van 1959, (dat is het nummer van maart-april) schreef Rudolf Dreikurs M.D. een artikel onder de titel: Een humanistische opvatting over seksualiteit. Dreikurs is professor in de psychiatrie in Chicago en hoofd van het Alfred Adler instituut in die stad.

Prof. Dreikurs begint met te constateren dat de menselijke seksualiteit wezenlijk verschilt van de dierlijke. De mens is vrij in de wijze waarop hij zijn seksualiteit wenst te gebruiken. Hij is vrij in de keuze van het object waarop hij zijn seksualiteit wil richten. De menselijke seksualiteit is niet dwingend en ook niet gebonden aan bepaalde perioden in de tijd. Kortom de mens is vrij zijn seksuele vermogens in overeenstemming te brengen met zijn bedoelingen. Hoe komt het nu, dat wij altijd zo het gevoel hebben, dat de seksualiteit aan onze controle ontsnapt? vraagt prof. Dreikurs.

Een verklaring daarvoor is dat zij zulke sterke emoties oproept. Maar dat is niet de enige oorzaak. Een andere oorzaak ligt volgens prof. Dreikurs in de ontwikkeling van onze samenleving. De eerste christelijke gemeenschappen kenden een vergaande gelijkwaardigheid van alle individuen. Deze gedachte van de gelijkwaardigheid van alle mensen voor God, raakte echter geheel in strijd met de maatschappelijke situatie in de middeleeuwen, die beheerst werd door absolutisme en feodalisme. Het vergaande verschil tussen de godsdienstige opvattingen en de regels die het maatschappelijk leven beheersten, werd aanvaardbaar door de gedachte van de erfzonde. Goed, er is een groot verschil tussen zoals het behoort en zoals het gaat, maar de wil is goed, doch het vlees is zwak.

In die tijden was de vrouw, maatschappelijk gezien, de zwakste partij. Dat betekende dat haar veel minder afwijkend gedrag van de strenge godsdienstige voorschriften werd toegestaan dan de man. Maar de vrouw emancipeerde zich.

Zij gaat dezelfde vrijheden opeisen als de man al heeft. En zo is, volgens prof. Dreikurs, de verwarring definitief geworden.

Drie niveaus

Wij kunnen nu drie niveaus van seksuele normen onderscheiden, zegt de schrijver. Daar is om te beginnen, nog altijd de officiële moraal. Die van het monogame huwelijk, geen seksuele contacten buiten of voor het huwelijk, die

van de kuisheid en maagdelijkheid van de ongetrouwde vrouw en haar trouw in het huwelijk, waaraan men toch niet teveel openlijk moet torren en welke maatstaven door de man speciaal nog wel worden aangelegd t.a.v. zijn eigen vrouw. Maar die moraal is allang niet meer voor 100 % dat wat de mensen werkelijk menen. Iedereen houdt er voor zich een soort privé-moraal op na, en de enige algemeen beleden en toegepaste regel is eigenlijk, dat men de officiële moraal naar buiten moet handhaven terwijl men kan doen wat men wil, mits men daar niet over praat.

Het tweede niveau is dus de moraal die men zelf heeft maar die men niet openlijk verdedigt. Ten slotte, het derde niveau, is er datgene wat men doet. Dat kan, ook naar het eigen oordeel, afwijken van wat eigenlijk behoort. De opvatting dat iedereen zelf maar moet uitzoeken wat geoorloofd is en wat niet, wijst de schrijver van de hand. Dat zou tot complete chaos leiden. Het gaat er dus om nieuwe regels te ontwikkelen die beter aansluiten bij wat door de mensen innerlijk als juist kan worden ervaren, maar die tegelijk een zekere leiding geven en de individuen helpen zich te oriënteren.

Taak voor humanisme

Hier heeft het humanisme een grote taak. We weten nog zo weinig wat men nu eigenlijk als juist aanvaardt, zegt de schrijver. De humanisten moeten het als hun taak zien, door systematisch onderzoek daar achter te komen. Zij moeten, op zijn minst hen die tot hun kring behoren, helpen zich bewust te worden van de normen welke ze, vaak half onbewust, in hun persoonlijk leven trachten te volgen. Door discussie moet men trachten de algemene beginselen die aan de normen ten grondslag liggen, op te sporen en te verdiepen. Om zo te komen tot een levend, nieuw normenstelsel, dat op zijn minst aan hen die humanist zijn of zich aan het humanisme verwant voelen, steun en leiding kan geven voor hun gedrag in het dagelijks leven. We dachten zo, dat dit artikel wel antwoord geeft op de vraag van sommigen in het Humanistisch Verbond, waarom het toch zo lang moet duren voordat de Commissie Seksuele Problemen klaar komt met zijn rapport. Het zich bewust worden van wat we nu eigenlijk op het terrein van de seksualiteit als juist aanvaarden, is bij de tegenwoordige verwarring en de vergaande huichelachtigheid waarin onze samenleving op dit punt is geraakt, beslist geen eenvoudige zaak...

Mr. H. Singer-Dekker

Goed werk in de cel

Tijdens de Kerstdagen van 1953 zo lezen wij in de Brusselse „Standaard” deed wijlen Takeo Iwakasji, de blinde oprichter van het „Lichthuis” en vriend van de grote Amerikaanse, Helen Keller, een beroep op de Japanse gevangenen

De Humanistische Luisterkring

telde op 30 oktober 1959:

21.762 leden.

Was u, uw buurman, uw vriend

daar ook al bij?

Lezingen voor de radio

8 nov., 9.45 uur (VARA): Dr. J. P. van Praag:
Het verbond der verontrusten.

15 nov., 9.45 uur (VARA): H. J. J. Lips:
Onderwerp niet bekend.

22 nov., 9.45 uur (VARA): G. Stuiveling:
Uit humanistisch oogpunt.

U kunt zich op de wekelijks verschijnende teksten van de lezingen abonneren door overschrijving van f 4,- per jaar op giro no. 58 t.n.v. de Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Voor leden van de luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.

om behulpzaam te zijn bij het vertalen van boeken in Braille-schrift. Zo konden zij iets doen voor hen, die „veroordeeld waren tot de eeuwige duisternis”.

Zijn oproep vond gehoor bij een 20-tal veroordeelden, die drie maanden opleiding kregen. Na hun opleiding gaven zij hun avonduren voor het vertalen van boeken in Braille-schrift.

Bij de aanbidding van de eerste 1000 boeken, die door de gevangenen waren gemaakt, ontvingen zij een persoonlijk schrijven van Helen Keller, waarin deze hun schreef: „Ik ben er zeker van dat deze eerste 1000 boeken voor velen, die in de schaduw leven, een lichtpunt zullen worden”.

Ieder jaar neemt het aantal vrijwilligers nog toe, alhoewel zij geen faciliteiten voor hun arbeid krijgen. Wel zijn zeven van de eerste 20 vrijwilligers, voor hun straftijd om was, op erewoord losgelaten. Drie van hen hebben hun werk ook buiten de gevangenis voortgezet; zij maakten van het vertalen van boeken in Braille-schrift hun beroep.

Steunfonds Praktisch Humanisme

In 1958 vroegen drie duizend buitenkerkelijken hulp in hun geestelijke moeilijkheden aan een geestelijk raadsman of ziekenbezoeker van het Humanistisch Verbond.

Dit werk kost geld. – Het Steunfonds wil daarvoor zorgen en kan dat, mits het ook op Uw steun mag rekenen.

Postrekening 14632, Hollandsche Bank-Unie N.V., Den Haag, t.g.v. Steunfonds Praktisch Humanisme

In en Om

het Humanistisch Verbond

Mededelingen voor de leden / no. 7

Ik heb geen tijd

Dat is het steevaste antwoord, dat de bestuurders van gemeenschappen krijgen, als ze deze of gene eens aanschieten voor een karweitje. O, helemaal geen omvangrijke arbeid, die zeeën van tijd verslindt, alleen maar het brengen van een bezoek aan een bejaard of ziek lid, of het ophalen van een paar kaarten voor de Luisterkring, of iemand eens gaan inlichten over wat het Verbond betekent. Geen tijd hebben is de grote mode. Met het korter worden van de werkdag, met het invoeren van allerlei vernuftige apparaten, die de taak van de huisvrouw verlichten en verkorten, met de toenemende snelheid en de mogelijkheid om zich van de ene plaats naar de andere te verplaatsen, schijnt iedereen voor alles en nog wat tijd te kort te komen.

Het zal allemaal wel waar zijn, maar dan is het wel heel droevig met ons gesteld. Want wie het werkelijk druk heeft, en het niet alleen maar zich verbeeldt, slaagt er ook altijd in, zijn tijd zo in te delen, dat hij of zij altijd nog wel tijd over heeft, voor wat gedaan moet worden.

Het gevolg is dan ook, dat er mensen zijn, die bij hun vaak drukke werkring nog een aantal bestuursfuncties verrichten, niet omdat ze daar zo dol op zijn, maar omdat ze weten dat deze dingen nu eenmaal moeten gebeuren. In elke stad of dorp treffen we mensen aan, die bij hun soms zeer verantwoordelijke werkzaamheden ook nog aanwezig zijn bij alle noodzakelijke bijeenkomsten van de verenigingen, waar ze lid van zijn, die altijd klaar staan om van advies te dienen. In ons eigen Verbond lopen er ook wat van deze lieden rond, die belangrijke functies in het maatschappelijke leven vervullen, maar die ook kans zien spreekbeurten in allerlei gemeenschappen te houden, artikelen te schrijven en ook klaar staan om met iemand eens zijn persoonlijke moeilijkheden te bespreken.

Dat wordt niet van alle leden gevraagd. Maar het zou wel eens goed zijn, als ieder eens eerlijk bij zich zelf naging, of dat beroep op geen tijd hebben wel helemaal klopt. Het zit hem niet altijd in het tekort aan tijd, het ligt meer aan het feit, dat we op een onbegrijpelijk lichtzinnige manier met die tijd omspringen en er erg veel van vermorsen.

Dagboekenier van „Het Parool” heeft daarover eens het volgende gezegd:

„Wij hebben geen tijd een paar kinderen te helpen oversteken – maar dertig meter verder ontmoeten wij Pietersen en luisteren zeven minuten lang naar zijn verhaal over zijn niersteenoperatie. Wij kunnen niet in dat bestuur voor die verlamde kinderen gaan zitten – maar wij

staren drie avonden per week naar de televisie – om met Wim Kan te spreken: „hopend dat het straks toch nog leuk zal worden.”

Het is maar goed, dat die bestuurders, die sprekers, die raadslieden van het Verbond niet zeggen: ik heb geen tijd. Want dan zouden die zieken, die bejaarden, die gevangenen, die arbeiders in de kampen allemaal verstoken blijven van dat gesprek, waar ze zo bitter behoefte aan hebben. Gelukkig dat er nog zo velen zijn die inzien, dat ze ook hun eigen leven rijker maken, door wat van hun tijd voor anderen beschikbaar te stellen.

Mogen we nog een keer Dagboekenier citeren met dit, niet malse oordeel?

„Eigenlijk zouden we altijd een kwartier vroeger op moeten staan om minder ons eigen leven en dat van anderen te hoeven wagen in het verkeer. Eigenlijk zouden wij moeten leren, dat het leven ons zeeën van tijd ter beschikking stelt, die wij op mallotige wijze verkwisten. Maar voor dit alles hebben wij geen tijd. Denken wij. Beweren wij. Maar als wij eerlijk zijn moeten we toegeven, dat dit excuus kletsboek is. Wie zijn of haar leven werkelijk leeft van minuut tot minuut heeft altijd tijd – en leeft langer, want méér, in de hem of haar toegemeten tijd.”

Misschien kloppen onze bestuurders wel altijd bij de verkeerden aan, bij de mensen die inderdaad hun tijd met overleg gebruiken. Maar laten degenen, die als ze eerlijk zijn tot de ontdekking komen, dat ze toch nog wel wat kunnen doen, dan zich zelf present melden. Ze zijn dringend nodig.

T. P.

Landdag Socrates in Amersfoort

De najaarslanddag van de Humanistische Stichting Socrates wordt dit jaar gehouden op zondag 15 november in de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort. Inleidingen door Prof. Dr. E. J. Slijper over „100 jaar evolutietheorie” en door Dr. O. Noordenbos over „De doorwerking van de evolutietheorie in wereld- en levensbeschouwing.”

De bijeenkomst begint om half elf en sluit om kwart over vier.

De kosten bedragen f 3,- (incl. koffie en thee). Voor donateurs en contribuanten is dit f 1,-. Een lunch kan gereserveerd worden voor f 2,75 incl.

Aanmeldingen dienen te geschieden bij het secretariaat van Socrates, Oudegracht 152 te Utrecht, tel. 030-10163.

Zorgt er voor, dat iedere luisteraar naar het humanistische woord lid wordt van de Humanistische Luisterkring. Ook uw huisgenoten.

Kort verslag

hoofdbestuursvergadering op 19 sept. 1959 in Utrecht

Nadat de notulen van de vorige vergadering zijn goedgekeurd, worden een aantal mededelingen behandeld, waarbij o.a. blijkt dat de langzame stijging van het ledental zich ook in de zomermaanden heeft doorgezet. Dit kan verklaard worden door de activiteiten rondom de Luisterkring, die zelf echter nog niet die omvang heeft als nodig zou zijn. De voorzitter doet dan ook een ernstig beroep op de H.B.-leden afzonderlijk, overal waar zij daartoe in de gelegenheid zijn, deze belangrijke kwestie te stimuleren.

Gesproken wordt over de grondslag van de Moderne Jeugdraad, waarbij het H.V. is aangesloten, en voor welke grondslag ook het D.B. van het H.V. een ontwerp heeft ingediend. Mededeling wordt gedaan over een bespreking van enkele D.B. leden met vertegenwoordigers van de Vrije Gedachte over de volkstelling.

Het hoofdbestuur wordt ingelicht over de besprekingen van het uitvoerend comité van de I.H.E.U. (de internationale humanistische organisatie), waarvan een vergadering op 18 en 19 juli heeft plaatsgevonden. Hierbij komt ook ter sprake plaats en voornaamste punten voor het derde internationale congres in 1962. Enkele raadslieden werden door het H.B. benoemd terwijl een aantal punten die op het congres naar voren werden gebracht, besproken werden en naar het D.B. verwezen voor verdere behandeling.

Een uitvoerige discussie vond plaats over de algemene situatie, waarin het Verbond zich bevindt, en waarbij vooral de vraag naar voren kwam of wel voldoende aandacht gegeven wordt aan de geestelijk-maatschappelijke functie in de vrije sfeer in tegenstelling tot de bijzondere omstandigheden in arbeiderskampen, gevangenissen, ziekenhuizen e.d. De vraag werd eveneens gesteld of in tegenstelling tot de eerste jaren van het bestaan niet onvoldoende in allerlei tijdschriften voor de inzichten van het Verbond wordt opgekomen.

Tweede Gewestdag in Limburg

Op zondagmorgen 11 oktober verzamelden zich 40 leden van ons gewest in het vakantiecentrum „De Eikhold” te Heerlen.

Dit was voor alle gemeenschappen de start voor het nieuwe winterseizoen en de opkomst was goed. Het betekent immers dat van de 110 leden er 40 aanwezig waren.

Na de wederzijdse kennismaking en een kopje koffie kreeg om 11 uur de heer Dr. v. Rijsinge het woord over „Honderd jaar na Darwin”. Helder en voor ieder te begrijpen, schetste hij de ontwikkelingstheorie over het ontstaan van hemel en aarde, waar de bijbel, de grieken en namen zoals Copernicus en Gallilei en tenslotte Darwin bij te pas kwamen. Toen we om half een aan de lunch begonnen waren we weer een heel stuk wijzer geworden. De voorzitter van gemeenschap Maastricht, de heer Bos, dankte namens allen de dames die voor een smakelijke lunch hadden gezorgd. Het mooie weer nodigde tot een wandeling en om twee uur zaten we weer te luisteren naar hetgeen de aanwezigen te vragen en de heer v. Rijsinge te antwoorden had.

Onderbroken door een kopje thee, eindigde deze goed geslaagde dag, met een bekendmaking van het verder winterprogramma, een aansporing om Luisterkringleiden te winnen en hartelijk tot ziens door de voorzitter van het gewest, de heer de Vries.

v. A.-Bl.

Darwin, zijn werk en zijn betekenis voor het denken van de mens

Welke betekenis heeft Darwin voor het denken van de mens gehad? Of neen – laat ik eerst pogen een formulering te vinden, die mij, nu ik gedurende een kwartier mag trachten, hardop met u te denken, juist voorkomt, dan de titel, die u voor vandaag is aangekondigd. Mag ik het dan misschien zo stellen: Wat is de betekenis van de persoonlijkheid en het werk van Charles Darwin geweest voor de denkwereld van zijn tijd en welke betekenis hebben deze beide nog voor de hedendaagse denkwereld?

Want het lijkt me niet goed mogelijk over het denken van „de” mens te spreken. Dit vooronderstelt immers twee feiten: dat ieder mens denkt en dat het gedachtenpatroon van alle mensen gelijk zou zijn. Beide onderstellingen zijn, meen ik, onjuist. Want we bedoelen immers hier niet „denken” in de zin van bedenken, maar in die van overdenken, van nadenken over de verschijnselen in onze wereld, met het doel om daardoor tot een levens- en wereldbeschouwing te komen.

Wanneer ik dit nu zo stel, komt een nieuwe tegenwerping in me op. Ik vraag me af: is het juist, dat niet „de” mensen, maar dan toch in ieder geval sommige mensen, door denken tot een levensbeschouwing en een wereldbeeld trachten te komen? Of is het soms, dikwijls, meestal of – wie weet – altijd slechts zo: dat de mens zijn denken hanteert om de bevestiging en desnoods de uitbreiding te verkrijgen van een levens- en wereldbeeld, dat hij reeds met zich omdroeg?

Ik meen, dat het van zeer veel belang is, dat we een antwoord op deze laatste vraag vinden. In de eerste plaats zeer in het algemeen. Want het vraagstuk van objectiviteit en subjectiviteit hangt er ten nauwste mee samen. Maar ook voor het onderwerp, dat wij willen overdenken is het van belang, want het zal duidelijk zijn, dat de betekenis van Darwin voor ons en anderer denken een geheel andere wordt, naarmate zijn uitspraken alleen als grondslag voor of slechts als bevestiging van onze langs andere wegen gevormde opvattingen dienst moeten doen.

Laat ik u eerlijk mogen zeggen, dat ik het een heel moeilijk vraagstuk vind, maar dat ik, naarmate ik ouder word, steeds meer tot de overtuiging kom, dat de basis van ons levensbeschouwelijk denken in de eerste en voornaamste plaats door ons gevoelsleven gevormd wordt. In iedere levensbeschouwing steekt een sterke emotie. Vandaar dan ook, dat we aanvallen op onze levensbeschouwing zo moeilijk verdragen en dat er in de geschiedenis godsdienstoorlogen gevoerd zijn.

U moet ook de betekenis van de levensbeschouwing voor de mens – ik bedoel hiermee voor ieder mens persoonlijk – niet onderschatten. De mens is door de lichaamsbouw, waarmee moeder natuur hem bedeed heeft, een weerloos en hulpeloos wezen. Zijn waarnemingsvermogen is zeer beperkt. Hij is in hoofdzaak een „oog-dier”. Als het daglicht verdwijnt, kan hij bij zijn omgeving vrijwel niet meer waarnemen. Hij heeft een slecht gehoor, een uiterst beperkte tastzin en eigenlijk geen reukzin. Hij kan zich dus geen hoorbeeld, tastbeeld, of reukbeeld van zijn omgeving vormen en is in het duister hulpeloos voortdurend aan verrassingen blootgesteld. Hij is niet snel, kan van nature niet zwemmen, kan niet klimmen of vliegen en is dus niet in staat om aan zijn vijanden te ontkomen, die wel snel zijn, die hem overal met gemak kunnen volgen, waar hij slechts met moeite vooruitkomt en die hem ook dan gemakkelijk kunnen waarnemen, waar hij hen, door het ontbreken van licht, niet kan zien.

En het ergste van alles is, dat moeder natuur hem, als enige onder al haar producten, heeft begiftigd met een bewustzijn en een verstand, waardoor hij zich zijn hulpeloosheid en de gevaren van de omgeving kan realiseren. Erger

nog, waardoor hij, uit wat hij wel ziet, de gevolgtrekking kan maken, dat er nog vele dingen – verschrikkelijke dingen – kunnen bestaan, die hij niet ziet. Daardoor leeft de mens in een toestand van voortdurende vrees en zoekt hij naar een levensbeschouwing, waarin hij die vrees kan overwinnen. *De mens zoekt zekerheid, veiligheid, geborgenheid.* Legio, wisselend naar tijd en plaats, is het aantal overtuigingen, waardoor hij zichzelf die zekerheid tracht te geven. En wee degene, die het zal wagen zijn onzichtbare vesting aan te vallen. Giordano Bruno moest naar de brandstapel en Galilei zou die weg gevolgd hebben, als hij niet tijdig, zij het tegen beter weten in, zijn stellingen herroepen had. Niet omdat de kerk zo gedegeneerd en haar priesters zo heerszuchtig waren – maar omdat hun stellingen de grondslagen van het zekerheidsgevoel van hun tijdgenoten aantastten, in een tijd, waarin de mens nog maar, o, zo weinig vertrouwen had in zijn eigen krachten.

Galilei en zijn medestanders onttroonden slechts de aarde. Charles Darwin echter ontroonde de mens, verwees de mens van zijn uitzonderlijke, bevoorrechte positie, naar een plaats in de lange keten der dierlijke geslachten. Het was een val, die veel harder aankwam dan de zondeval van de Bijbel. Want hierin kon de mens altijd nog iets vinden om in zekere zin trots op te zijn. Weliswaar was hij daar zwaar voor gestraft – maar hij was het enige wezen onder alle schepselen, dat erin geslaagd was God te weerstreven – ja, bijna gelijk te komen. „Gij zult zijn als God, kennende het goed en het kwaad,” had de verleider gezegd. En zo was het: de mens was een kenner geworden, was opgestegen van onbewuste geluksgenieter, naar denkende, begrijpende, bewuste proever van geluk en verdriet, van goed en kwaad, van haat en liefde. En van deze plaats werd hij nu weer door de konsekwenties van Darwin's leer teruggevoerd, naar de rij der dieren.

Zeker – voor Darwin had de grote Linnaeus hem al tot voorzichtigheid gemaand. Hij had de mens immers in zijn systeem der natuur gevoegd. Wel op de hoogste plaats maar toch bij de zoogdieren, bij de mensapen. „Ken U-zelve” had Linnaeus daar nog waarschuwend bij gezet. Maar dit betekende voor de mens niet veel. Hij moest erkennen, dat Juffrouw Laps een zoogdier was – maar apart geschapen en met een geheel uitzonderlijk stel gaven toegerust voelde hij zich toch. En nu kwam Darwin en zei nog iets anders: niet alleen uw lichaamsbouw doet u bij de dieren behoren, mens maar ge zijt uit de dieren voortgekomen en één van hen. En Darwin is niet gestenigd, niet op de brandstapel gekomen en niet doodgezwegen – wat misschien het ergste van alles is. Hij is gestorven als een geëerd en beroemd man en gij kunt zijn graf bezoeken in de Abdij van Westminster.

Zó weinig heftig was de schok die zijn onttroning van de mens teweegbracht. Natuurlijk was er verzet dat hier en daar en zo nu en dan zelfs tot fel verweer aangroeide. Maar toen Charles Darwin nog geen twintig jaar na de publikatie van zijn gedachten overleed stierf hij als overwinnaar.

Men spreekt wel eens van de Darwinistische Revolutie – maar ik zou liever willen spreken van een snelle overgang. Darwin's tijd gonsde van de geruchten inzake de geleidelijke ontwikkeling van heelal en leven. Lang voordat hij zelf hierover een mening uitsprak moet Darwin met deze gedachten in aanraking gekomen zijn. En niet zijn verstand maar zijn gevoel – of wilt u het anders: niet zijn rede maar zijn intuïtie – of wilt u het nog anders: niet zijn bewuste, maar zijn onderbewuste denken heeft al deze geruchten verwerkt. Zó, dat ten slotte – misschien op Galapagos, misschien elders – de nieuwe gedachte als een soort

openbaring voor hem kwam te staan. Van dit oogenblik af aan is zijn rede de weg van het bewijs opgegaan. Twintig jaar lang heeft hij materiaal aangedragen, getoetst, geschift, overwogen, aangenomen en verworpen, totdat hij een argumentatie had opgebouwd zó groot, zó uitvoerig, zó indrukwekkend en zo onaantastbaar, dat de tegenstand ertegen brak, als de heftigste oceaandeining tegen de rotskusten van zijn land.

De betekenis van Charles Darwin was, dat hij met een onuitputtelijke ijver, een overgrote zelfkritiek, een nooit verflauwende toewijding en een volkomen eerlijkheid gestalte heeft gegeven aan de vage gevoelens, wensen en verlangens van zijn tijdgenoten. Hij heeft uitgesproken in duidelijke, klare taal, wat zo heel vele anderen wel voelden, maar niet onder woorden konden brengen. Hij heeft daar gestaan als prediker, die onder zijn gehoor de mensen vindt, die na afloop van zijn prediking zeggen: ja – zo heb ik het altijd gevoeld, maar nooit kunnen uitdrukken.

Is hiermee nu alles gezegd? Heeft Darwin dan geen enkele invloed uitgeoefend op het denken en het handelen van zijn tijd? En reikt er van hem geen invloed meer tot in onze dagen? Natuurlijk is dit alles het geval – maar in een minder oppervlakkige zin, dan men soms meent. Darwin heeft niet voor het forum van de wereld gestaan als de meeslepende volksredenaar, de demagoog, de geestdrijver, de dictator. Hij drong niemand iets op en zei niets, dat al niet ergens in het onderbewuste van de mensheid aanwezig was. Maar toen hij gesproken had *wist* de mensheid voor het eerst, wat ze al zo lang slechts vagelijk *voelde*.

Het onderbewuste was bewust geworden, de intuïtie was op het niveau van de rede gekomen. En, aangezien het verstand nu eenmaal een makkelijke loopjongen is, ging het er gebruik van maken om allerlei paadjes schoon te vegen en allerlei zaken te verdedigen, die tegenover het irrationele geweten verdediging behoeften.

De rijken verdedigden er hun uitbuiting van de armoede mee, de oorlogszuchtigen de noodzakelijkheid van de oorlog, de handelaars de natuurlijkheid van de vrije concurrentie, de kapitalisten het bestaan van de diepe kloof tussen kapitaal en arbeid, de marxisten de toekomstige verdwijning van die kloof.

En op levensbeschouwelijk terrein gebruikten de vrijdenkers de nieuwe leer, om het niet-bestaan van God aan te tonen, daarbij evenzeer als hun gelovige tegenstanders vergetend, dat het geloof geen bewijs van node heeft, omdat het door het bewijs ophoudt geloof te zijn. Daarbij ook vergetend, dat nu eenmaal geloof en wetenschap twee diep-gescheiden denkwerelden zijn, die ieder hun eigen denkwenen bezitten.

Darwin formuleerde de vage gevoelens van zijn tijd tot een wetenschappelijke gedachte. Dat we op die gedachte nog steeds voortbouwen bewijst zijn grootheid. Maar toch ligt voor mij de betekenis van Charles Darwin bovendien en misschien zelfs in de eerste plaats, op een heel ander vlak. Op het vlak van de menselijkheid en – ik hoop, dat u dit geen te groot woord vindt – op het vlak van de liefde. Of was het niet echt-menselijk, dat hij steeds weer aarzelde zijn gedachte te publiceren, omdat hij bevreesd was, dat zijn formulering nog niet helder genoeg was, zijn argumentatie nog te oppervlakkig. Zozeer, dat zonder zijn goede vrienden, – en hij had er vele – wellicht nooit iets van dat alles de wereld bereikt zou hebben. En was het geen liefde, die hem zo kon bezielen, dat hij, steeds vechtend met een zwakke gezondheid, zó veel werk verzette. Liefde voor het werk, liefde voor de natuur, die hij met zoveel eerbied beschouwde; liefde voor de waarheid, die hij geen geweld wilde aandoen. Liefde ook voor zijn directe omgeving, die hem met de grootste bedachtzaamheid formuleringen deed zoeken, die de gevoe-

lens en overtuiging van de anderen niet zouden kwetsen. Hij was een voorbeeld van verdraagzaamheid door zijn eerbied voor het geweten, zijn liefde voor de waarheid en zijn liefde tot de mensen. En deze eerbied en liefde brachten hem tot een ondogmatisch denken, waarvan we ook nu nog profiteren. Dit blijft de betekenis van de mens Charles Darwin, nu en altijd. Ook dan, wanneer zijn theorieën door andere overvleugeld zouden zijn. *Dr. C. van Rijsinge*

(Radiolezing, uitgesproken voor de V.A.R.A. op 4-10-1959 en ontleend aan het Woord van de Week).

Gewestelijke dag te Laren (N.H.)

Voor de Gewestelijke Dag, georganiseerd door de drie Gooise Gemeenschappen op 11 oktober jl. bestond grote belangstelling. Ruim 200 leden waren reeds voor 10 uur aanwezig in de stijlvolle foyer van het Singer Museum waar een knapperend houtvuur brandde en gezellige zitjes de juiste sfeer schiepen tot het leggen en hernieuwen van contacten onder het genot van een kopje koffie.

In de grote zaal van Singer riep de voorzitter van de Gemeenschap „Laren-Blaricum” de heer Ir. E. Hijmans de aanwezigen een hartelijk welkom toe. In enkele raak gekozen woorden schetste hij de sfeer van Laren, waar oud Saksische boerderijen nog in hun volle schoonheid staan, boerderijen, die eens de trekpleister waren van beroemde kunstenaars als Anton Mauve en zijn schildersbent. Hij vertelde, hoe William Singer zich in Laren vestigde en hoe na zijn dood mevr. Anne Singer-Brugh aan Laren het Cultureel Centrum schonk. Ir. Hijmans bracht dank aan de directeur van Singer, de heer P. Leffelaar voor zijn gastvrijheid en sprak zijn waardering uit dat twee prominente Larense kunstenaars t.w. Prof. Röhlings en Han Hulsbergen bereidwillig waren de rondleiding in het Museum op zich te nemen. Deze dank gold eveneens mevr. Koning-Louber en mevr. Spaanstra-Polak.

Hoogtepunt van de dag was de beziende voordracht die Dr. A. Saalborn hield over „De vrijheidsidee in de letterkunde”.

Het is een heerlijk ding om over vrijheid te spreken begon Dr. Saalborn zijn lezing, „ook al weet men niet wat vrijheid is, omdat ze de facto niet bestaat. Vrijheid is tenslotte maar een droom. Maar wat gaat er boven de droom van vrijheid voor mensen, die met handen en voeten gebonden zijn aan alle mogelijke maatschappelijke, economische, politieke en theologische bindingen, die zich zelf tot slaven hebben gemaakt van de techniek en het materiële massawelzijn?” „In de loop der eeuwen is voor de vrijheid veel geleden en gestreden” aldus Dr. Saalborn, en alleen daarom al is het een boeiend onderwerp. Wanneer het gaat om de vrijheid van de persoonlijkheid en de vrijheid van denken moeten wij beginnen bij de Grieken. Als voorbeeld noemde dr. Saalborn twee schrijvers uit

Abonneert u op „Het Woord van de Week” het orgaan van de Humanistische Luisterkring.

Als u al lid bent van de kring, kost u een jaarabonnement slechts f 3,—.

de Griekse letterkunde n.l. Aeschylus – de oudste der Griekse treurspeldichters – en Sofokles. Dr. Saalborn illustreerde dit met fragmenten uit Prometheus en Antigone. Hierna volgde een bespreking van Shakespeare's Julius Caesar en Schillers Don Carlos. In onze tegenwoordige tijd is het of wij vergeten zijn waar vorige generaties voor gestreden hebben. Dat er op het ogenblik een ernstige crisis van het vrijheidsbegrip bestaat zien we uit tal van letterkundige geschriften. Weinigen hebben de vrijheidsideeën zo tot het einde doordacht en ad absurdum gevoerd als Sartre. Bij Camus en Malraux komen er echter weer positieve elementen te voorschijn.

Een langdurig en hartelijk applaus bewees hoezeer de aanwezigen getroffen waren door de rede van dr. Saalborn. Hierna speelde de jonge pianiste mevr. Ina Uhlhorn-Kruisinga de Mondscheinsonate van Ludwig van Beethoven. Vooral het laatste gedeelte hiervan wist zij zeer expressief te vertolken. Als dank werd haar een bouquet bloemen aangeboden door mevr. A. Sana-ma-Polak.

Daarna droeg de voordrachtskunstenaar-essie mej. Sjoerdje Wouters een fragment voor uit „De Broeders” van Frederik van Eeden. Met haar rijk genuanceerde stem en beheerste gebaren wist zij de juiste sfeer te treffen van het gesprek tussen God en de Duivel in de Hemel. De aanwezigen waren zeer verrast over haar grote kundigheid. Bij het overreiken van een bouquet

anjers werd er nogmaals hartelijk geapplaudiseerd.

De gezamenlijke lunch in de „Hertenkamp” kon helaas geen doorgang vinden wegens weigering van de directie hiervan op de voorlaatste dag. Gelukkig werd de deelnemers in de andere Larense restaurant's gastvrijheid verleend.

Des middags maakte een gedeelte der deelnemers een rondgang door het museum, anderen bezochten, het grammofoonplatenconcert of maakten een wandeling door de prachtige omgeving van Laren. De dag werd besloten met de voordracht „Maria Lesina” van Weremeus Buning door Sjoerdje Wouters.

Met de woorden van Ir. Hijmans dat deze dag niet zomaar een culturele dag of een bijeenkomst was geweest, maar een echt „feestelijke” dag was geworden, konden alle aanwezigen volledig instemmen. De voorzitter van het „Gewest Utrecht” de heer A. V. Dahler dankte de organiserende Gemeenschappen, in het bijzonder dr. Saalborn en ir. Hijmans voor deze wel zeer geslaagde dag. *Pr.*

p/s. Naar aanleiding van talrijke verzoeken om een uitvoerig verslag van de voordracht van dr. Saalborn heeft hij zich in beginsel bereid verklaard, deze vermoedelijk in brochure-vorm, te laten verschijnen. Allen die hiervoor belangstelling hebben gelieven dit op te geven aan J. Proost, secr. v. d. Gemeenschap „Laren-Blaricum”, Trompstraat 40 Huizen. (NH). *Pr.*

Topconferentie op 3 en 4 oktober in „De Ark”

Deze tweede TKC in 1959, waarvoor gewestbestuurders, bestuurders van grote gemeenschappen, enkele H.B.- en D.B.-leden benevens functionarissen naar Nunspeet gekomen waren, hield zich in het bijzonder bezig met de huidige positie van het Verbond, de taak en mogelijkheden van de gewesten en het groepswork.

Enkele urgente zaken vragen op het ogenblik de aandacht, zoals de volkstelling, het steunfonds praktisch humanisme, het ledental van het H.V. en de Luisterkring. Hierover heeft ondervoorzitter Roethof een uitvoerige inleiding gehouden, waarover zich een levendige discussie heeft ontplooid. Het zal er vooral om gaan om in de gemeenschappen enkele mensen te vinden, die zich zowel met ledenwinning als met de vergroting van de Luisterkring bezighouden.

Over de taak van de gewesten heeft de org.-secr. Polet enkele opmerkingen gemaakt, die eveneens langdurig en uitvoerig besproken zijn. Van de gewesten kan nog veel meer uitgaan, de gemeenschappen moeten veel meer steun

van het gewest ontvangen, maar dat ook zelf willen. Vooral kaderscholing is een taak, die door de gewesten op gang gebracht moet worden.

Voorzitter van Praag heeft een aantal behartenswaardige dingen gezegd over het groepswork. Voortdurend blijkt, dat mensen als lid bedanken, omdat ze onvoldoende bij het werk betrokken zijn. Onze wervingskracht zal belangrijk toenemen, als we midden in het leven van onze stad en gemeente gaan staan, en de mensen in de gelegenheid stellen, over hun problemen te praten.

Voor belangstellenden verwijzen wij naar het uitvoerige verslag in „Kader” van november/december.

Met de Kerstdagen op „De Ark”

Als u deze jaarlijkse gebeurtenis wil meemaken, mag u zich wel haasten met de opgave. Zij die vorige jaren present waren, zullen ook dit keer niet ontbreken en de ruimte is tenslotte beperkt.

Aanvang van het kamp is donderdag 24 december om 18 uur (met diner) en het sluit op woensdag 30 december (na de lunch).

De kosten voor deze dagen bedragen voor volwassenen f 42,—, voor kinderen van 6 t/m 10 jaar f 32,— en voor de nog jongeren f 26,—.

Wie alleen van donderdag 24 december tot en met zondag 27 december aanwezig kan zijn en na het diner weer wil vertrekken, betaalt resp. f 22,—, f 17,— en f 14,—.

Aanmeldingen zo spoedig mogelijk bij de beheerder van „De Ark”, Belvédèrelaan 14 te Nunspeet, tel. 03412-2404.

Steunfonds Praktisch Humanisme

Met Sinterklaas in het vooruitzicht mag u dit niet vergeten.

U weet toch, dat per jaar honderden mensen (leden en niet-leden) aan het Humanistisch Verbond steun vragen in hun geestelijke moeilijkheden?

Het Steunfonds stelt zich ten doel dit werk financieel mogelijk te maken.

Stort uw bijdrage op postrekening 14632, Hollandse Bank-Unie, N.V. den Haag ten name van Steunfonds Praktisch Humanisme.

Nieuws uit de gemeenschappen

Sneek heeft aan de leden de vraag voorgelegd, of de bezinningsochtenden een andere stijl nodig hebben. Daarvoor werd een bandopname gedraaid die weergaf hoe onze Amerikaanse vrienden dat doen en daarna werd er over gepraat. Een methode, die men best eens hier en daar kan navolgen. (De band is op het C.B. verkrijgbaar).

Leiden verrast met het inschrijven in september van maar liefst zes nieuwe leden. Als dat dit jaar zo doorgaat, maken ze daar een beste beurt.

Ondanks het feit, dat *Enschede* nogal sukkelt met het vinden van geschikte bestuurders verhindert ze dat niet, om weer een experiment te beginnen. De bijeenkomsten op zondagmorgen worden eerst met een kopje koffie en een buurpraatje begonnen en dan pas komt de spreker aan het woord. Men verwacht niet ten onrechte daarvan iets meer sfeer.

Deventer vierde weer een jubileum, n.l. het verschijnen van het honderdste nummer van het gemeenschapsblad, dat er altijd even goed verzorgd uitziet. H.B.-lid Coenders, lid van de gemeenschap, heeft in een vlot artikeltje dit heugelijke feit herdacht.

Wat men in *Utrecht* getoond heeft, ernst te maken met de kleine gespreksgroep en daarin slaagt, wordt bewezen door het feit, dat één van die groepen wegens grote belangstelling gesplitst moet worden. Wat daar ook floreert is de donderdagmiddagbijeenkomst voor vrouwelijke leden.

Hengelo verdient een compliment met de keurige uitvoering van hun maandblad, dat onder een nieuwe redactie is verschenen. Jammer is, dat hierin melding gemaakt moest worden van het plotselinge overlijden van de heer van Inzen, die o.a. een belangrijke taak verrichtte bij de kaderscholing van het gewest Overijssel.

Ook *Rotterdam* is aan de instuifavonden begonnen, waarvan één der leden haar huis heeft opengezet. Er is dringend behoefte aan meer contact tussen de leden, en op deze wijze wordt dit bevorderd.

In *Emmen* besteedt men ook aandacht aan de problemen van alle dag. Op een huiskamerbijeenkomst werd grondig gepraat over de hedendaagse jeugd.

Winterswijk heeft de leden van *Doetinchem* voor een gezamenlijke wandeling uitgenodigd, opgeluisterd door een koffiemaaltijd. Ter navolging.

Hoewel een beetje laat, dienen we er melding van te maken, dat *Haarlem*, niet ten onrechte ophef maakte van de verjaardag van zijn voorzitter Ehrbecker. Die werd zeventig jaar, al gelooft dat niemand die hem van nabij kent. Want behalve voorzitter en stuwende kracht van een grote gemeenschap is hij o.a. ook nog raadsman in de gevangenis. Ook van onze kant, nog vele jaren!

Weekend Hedenesse

*Van d'Ee tot Hontenisse,
Van Hulst tot aan Cadzand!*

Zo luiden de eerste twee regels van het refrein van het Zeeuws-Vlaamse volkslied.

Maar wist u wel, dat Hulst en Cadzand zowat 60 KM van elkaar verwijderd liggen? En wist u wel, dat tussen Cadzand en Nieuwvliet in stille rust „Hedenesse” ligt? En wist u...?

Nee, natuurlijk weet u het niet en daarom ga ik u vertellen, dat het Gew. Bestuur Zeeland van het H.V. op zaterdag/zondag 19/20 sept. j.l. een weekend heeft belegd te Hedenesse.

Dit stille oord, nu een Vormingscentrum van de N.H. Kerk, eens een reeks van betonnen onderkomens, bestemd voor Duitse militairen, ligt in een zomerse septemberzon te blakeren.

Daar is het, dat de voorzitter met z'n vrouw als eersten arriveren en even verzeild raken tussen een groep Duitse vrouwen (Oost-Duitse vluchtelingen).

Gedachtig aan de spreuk in het Zeeuwse wapen: „Ik worstel en ontzwem” maken we ons uit deze vreemde maar vriendelijke massa los om onze eigen klantjes op te vangen, die geleidelijk met brommer, bus of eigen wagen worden aangevoerd en waarbij ook tot aller voldoening onze Belgische Humanisten, zij het in bescheiden aantal, niet ontbreken. Alleen Brugge is vertegenwoordigd, maar al is de kwantiteit gering, de kwaliteit vergoedt veel! Na een prettige kennismaking met de „Bruggelingen” (en pas op: zeg niet „Bruggenaren”) zitten we om 18 uur aan het avondmaal, waar vooraf door de voorzitter een kort welkomstwoord wordt gesproken en waarbij deze opnieuw „al worstelende en

ontzwemmende” een moeilijkheid moet omzeilen om een uit Brugge afkomstig en aangesloten lid bij de Brugse Humanistische Gemeenschap, een predikant, niet in zijn rechten te beknotten!

Het zaterdagavondprogramma dat wordt ontvouwd is er op gericht, deze bijeenkomst zeker voor deze avond te houden in een sfeer van uiterste gemoedelijkheid, wat, laat ik het meteen mogen vaststellen volkomen volgens plan is verlopen. Daar hebben de „Bruggelingen” evenveel schuld aan als wij! Zeeuwen.

Voordrachten van mevr. van Driel-Vermeulen, lid van de Gemeenschap O.Z. Vlaanderen (Terneuzen); een vraaggesprek met het bestuur van Brugge over de huidige stand van het Humanisme in België (lees: in Vlaams sprekend België!), in de meest prettige vorm gegoten schept een zo nauwe aanraking tussen hen (Vlamingen) en ons (Zeeuwen), dat de toegestane tijd verre zou zijn overschreden zo slechts een mildere voorzitter aanwezig ware geweest! De dia's van de voorzitter over O.Z. Vlaanderen en de daarbij gegeven toelichting zijn bepaald in de smaak gevallen voor zover we dit mochten beluisteren uit de vriendelijke woorden van de Brugse voorzitter, de heer Anselin.

Maar naast dit alles zijn het de ruime pauzen geweest, waarin de conversatie zich onbelemmerd kon ontplooiën en die deze avond gemaakt heeft tot een werkelijke „Ontmoeting” tussen Vlaamse en Nederlandse Humanisten.

Is het te verwonderen, dat na het vertrek der „Bruggelingen” een maanovergoten landschap om 23 uur nog lokte tot een nachtelijke dwaaltocht door het stille „Landje van Cadzand”?

Terugkeer langs ongebaande wegen, om zo te

zeggen „over heg en steg” naar ik de andere ochtend vernam, maar daar was de voorzitter en enkele anderen geen getuige van. Die sliepen de slaap des rechtvaardigen Humanist!

De stralende zondagmorgen (ik waag me aan een voorspelling: de laatste van deze merkwaardige zomer!) is er oorzaak van dat we om halfnegen stipt aan het ontbijt zitten in een benijdenswaardige stemming. Slechts verduisterd door het vooruitzicht straks onder het gehoor van onze overigens hoogst sympathieke spreker de heer d'Angremont de ochtend in een gesloten vergaderlokaal te moeten doorbrengen.

Als de spreker rond 10 uur arriveert en ook bij hem geen enkel bezwaar blijkt te bestaan er een openluchtbijeenkomst van te maken duurt het niet lang meer of we zitten (zoals de voorzitter opmerkte: als bij een Hagepreek), maar zeer aandachtig te luisteren naar wat onze spreker ons over „Het Practisch Humanisme” mededeelt.

Het kopje koffie erna werkt bepaald inspirerend op de toehoorders, want de gestelde vragen leiden tot een hoogst interessante beantwoording van de spreker. Zodanig, dat ook hier de voorzitter (vervelende lui, maar ze kunnen het ook niet helpen!) een einde moet maken onder de kreet: „Het middagmaal is in gevaar!”

We danken de heer d'Angremont voor de zinnvolle zondagochtendrede en gaarne breng ik op deze plaats nogmaals dank aan allen die de voor velen verre tocht naar Hedenesse hebben willen ondernemen.

We beschouwen onze bijeenkomst bepaald als geslaagd en zeker voor herhaling vatbaar.

gedaan te Hulst, 21 september 1959
de voorzitter van het gewestbestuur
Zeeland J. de Vries

Humanistische Jeugdbeweging (H.J.B.)

De H.J.B. is een zelfstandige organisatie, waarmee het Humanistisch Verbond regelmatig betrekkingen onderhoudt.

De leeftijd van de leden varieert van 15 tot en met 23 jaar. De leeftijd waarop men uit moet treden (24 jaar) is vrij hoog, in de regel eindigt het lidmaatschap eerder. De gemiddelde leeftijd van de leden van de H.J.B. is 18 jaar. De H.J.B. trekt mede door aard en werkwijze een zeer bepaald deel van de jeugd (veel scholieren). De H.J.B. weet dit zelf, en pretendeert niet de enig mogelijke humanistische jeugdbeweging te zijn.

In de statuten van de H.J.B. wordt het doel als volgt omschreven:

„De H.J.B. wil bereiken, dat de jongeren komen tot een bewuste levenshouding, waarbij ze zich rekenschap geven van hun verantwoordelijkheid ten opzichte van mens en samenleving. De H.J.B. tracht haar doel te bereiken door jongeren en in het bijzonder haar leden de

gelegenheid te bieden zich gezamenlijk te oriënteren op geestelijk en levensbeschouwelijk gebied”.

Het hoofdbestuur van de H.J.B. wordt bijgestaan door een landelijk mentor, die benoemd wordt door het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond op voordracht van de H.J.B. Voorts wordt het contact tussen het hoofdbestuur van de H.J.B. en het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond onderhouden door een hoofdbestuurslid of topfunctionaris van het H.V.

De afdelingen van de H.J.B. kunnen zich doen bijstaan door een plaatselijk mentor, die meestal lid van het H.V. zal zijn. Het is gewenst, dat het bestuur van de betreffende plaatselijke gemeenschap van het H.V. — desgevraagd — medewerking verleent bij het zoeken van een plaatselijk mentor. Voor overleg hierover kan contact opgenomen worden met de landelijk mentor via het Centraal Bureau van

het H.V.

Het karakter van de H.J.B. is „open” in die zin, dat jonge mensen van verschillende levensstijl er hun plaats kunnen vinden. De H.J.B. wil niet de volledige vrije tijd van haar leden in beslag nemen. Het zwaartepunt van de werkzaamheden van de H.J.B. ligt in de afdelingen. De landelijke activiteiten bestaan o.a. uit een jaarlijks congres, een winterweekend, een voorjaarsweekend, en een aantal zomerkampen. Bij al deze activiteiten is een mentor aanwezig. Plaatselijk verschillen de werkzaamheden nogal, en bestaan o.a. uit discussies, buitenwerk, muziekavonden, enz.

De H.J.B. heeft een eigen orgaan, genaamd „Trefpunt”.

De H.J.B. stelt steun van het Humanistisch Verbond op prijs, voorzover deze het jeugdbewegingskarakter van de H.J.B. niet aantast. Bij eventuele moeilijkheden is het ten zeerste gewenst overleg te plegen met de landelijk mentor (p/a Centraal Bureau Humanistisch Verbond).

De film klaagt aan: „Ik wil leven”

Men zou, meen ik, met vrucht de stelling kunnen verdedigen dat de sociale rol van het toneel allengs door de film is overgenomen. Het is dan ook beslist geen toeval, dat een groot percentage van de belangrijke films der laatste jaren een sociaal thema hebben. Daarbij denken we o.a. aan Bressons „Un condamné à mort s'est échappé”, aan Lumets „Twelve Angry Men” en aan de drie films, de Franse, de Engelse en de Amerikaanse, die zich met het probleem van de doodstraf bezig houden.

Alle drie voeren zij een indrukwekkend pleidooi tegen die doodstraf, maar hoe verschillend zijn zij! André Cayatte houdt, in „Nous sommes tous des assassins” met klem van redenen een betoog, hij commentarieert voortdurend, hij schreeuwt het soms uit. De jonge Engelse regisseur J. Lee Thompson in zijn „Yield to the Night” schreeuwt niet, betoogt niet en commentarieert niet, hij laat ons alleen maar zien. Hij vertelt ons, monotoon fluisterend, een verhaal van onvoorstelbare verschrikkingen, Robert Wise de Amerikaan, is van de drie het meest meedogenloos, zijn film is van een niets ontziende, obsederende directheid.

„I want to live”... de jonge vrouw Barbara Graham wil leven. Dat leven is, gemeten aan de maatstaven van het burgerlijk fatsoen, misschien niet veel waard. Ze is prostituee geweest, ze heeft zich door mannen laten gebruiken en zij heeft mannen gebruikt. Maar de moord die haar ten laste wordt gelegd heeft ze hoogstwaarschijnlijk niet gepleegd. Zij wordt slachtoffer: van een aan verdovende middelen verslaafde man, van misdadigers, van sensatiejournalisten zonder geweten, van walgelijke politiepraktijken en van een bevooroordeelde jury. Vier jaar geleden werd zij, na enkele malen op het laatste ogenblik uitstel te hebben gekregen, terechtgesteld. In de gaskamer, zoals in Californië te doen gebruikelijk is.

Een van de vele journalisten bleek meer dan een sensatiejager. Hij nam het voor haar op in een reeks felle publicaties, die later met de Pulitzerprijs werden onderscheiden. Barbara Graham had er niets meer aan...

Dat kan in Amerika

Dat is dus alles mogelijk in Amerika:

dat mensen zó terechtgesteld worden en – hoe zou het anders bij een rechtspraak die de doodstraf toepast – soms onschuldig worden gedood;

dat hiertegen in een invloedrijk blad zó wordt geageerd;

dat, hierop gebaseerd, een film ontstaat die één felle aanklacht is tegen de sensatiejournalistiek, tegen de politie-methoden en vooral tegen de doodstraf.

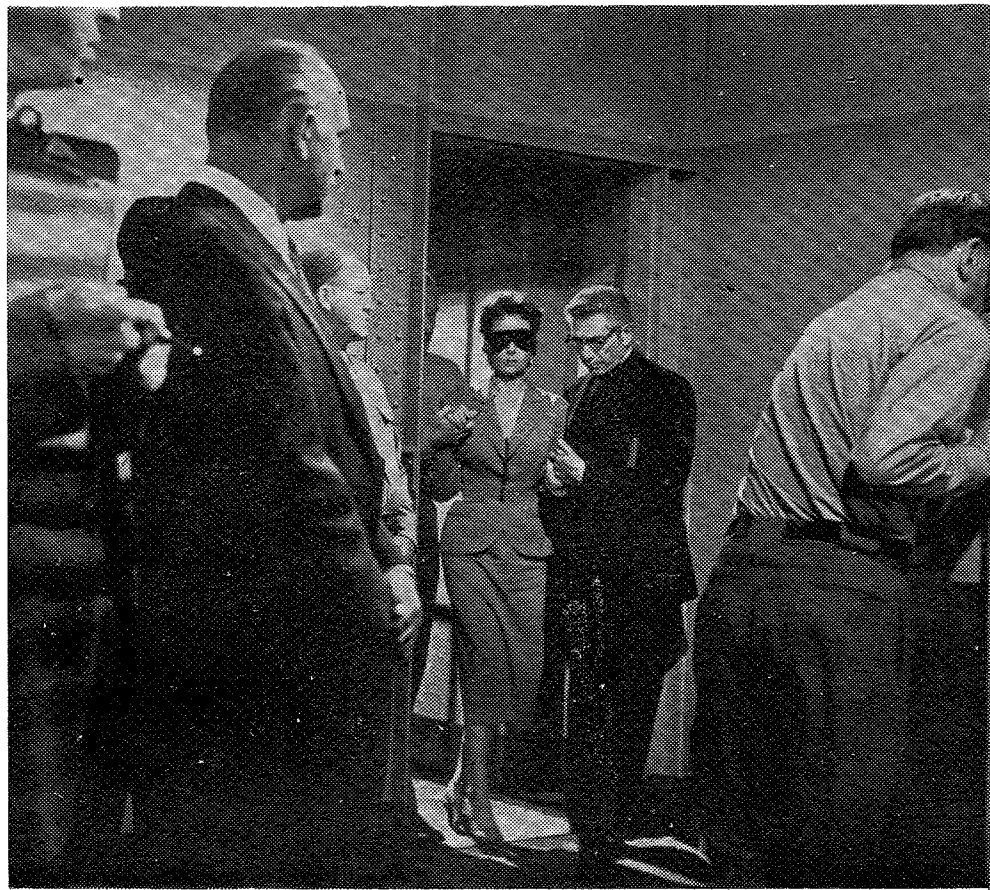
Hoe Robert Wise ons dit leven en deze dood vertelt, hoe hij de driftige felheid en het expressieve gezicht van de actrice Susan Hayward te midden van de grote stad, van moeras en woestijn plaatst, hoe hij wildheid en vermoeidheid, verveeldheid en infantilisme tot leven wekt, hoe hij zonder melodramatiek en overdrijving, nauwgezet en met onfeilbaar psychologisch inzicht de daden en reacties der handelende personen tekent, hoe hij geen middel schuwt om ons van de tragiek van een verworpene en de schuld van een systeem te doordringen, hoe hij in het laatste gedeelte een gedetailleerd, bijna microscopisch verslag van minuut tot minuut geeft van een ter dood veroordeelde vrouw in haar cel en in de gaskamer: het is haast ondragelijk en daarom niet verbazingwekkend dat sommigen de bioscoopzaal verlaten.

Deze merkwaardige vrouw, de „amusementswijk”, de hamerende, opzweepende, koude muziek die het levensritme van Barbara Graham begeleidt, de stilte, de flitsende wisseling van beelden, het zijn allemaal middelen om aan een idee gestalte te geven.

Naast de twee in het begin van dit artikel genoemde films zal dit werk, dat voorzien werd van een inleidend woord van Albert Camus – hetgeen kenmerkend is voor het niveau van de film – tot de belangrijke cinegrafische schepingen in dienst van de vooruitgang blijven behoren. Het is een grote en gruwelijke film.

Willy Berg.

Susan Hayward op de drempel van de gaskamer in de knappe Amerikaanse film „I want to live”.

Schijvenschouw

Revolutionaire muziek van humanisten uit 1600

„Ours is not the first modern world, there was Rome”, is een veel geciteerde uitspraak. Ze is juist, maar niet volledig: tussen Rome en Londen ligt Florence.

De literaire en kunsthistorische bloeitijd van Florence in het Quattrocento en het Cinquecento zijn bekend genoeg. Ook de muziekgeschiedenis van deze vijftiende en zestiende eeuw, waarin een ongekende wisselwerking plaats vond tussen Italië en de Bourgondische Nederlanden, is dank zij de herleving van de a-cappellastijl niet onbekend meer.

Minder weet men in het algemeen van de periode omstreeks 1600. Wie met de muziekgeschiedenis enigszins vertrouwd is, weet dat Peri en Monteverdi in die tijd de eerste opera's schiepen. Maar wat daarvan bewaard is gebleven, is vergeleken met de opera sinds Gluck te primitief om nog met succes te kunnen worden opgevoerd, en afgezien van een heel enkel fragment kennen alleen specialisten er de muziek van.

De plaat, die Philips onder het nummer A 00385 L heeft uitgebracht, zal dan ook voor velen een openbaring zijn. Ze bevat geen operafragmenten maar kunstliederen, die in nauwe samenhang met deze prille operastijl zijn ontstaan en er op lijken als Verdi's Requiem op zijn opera's.

Revolutionair

Deze stijl was revolutionair op een manier die we alleen maar met de stormachtige ontwikkeling van de twintigste eeuw kunnen vergelijken. Maar dan valt ook tegelijk het enorme verschil op. De ontwikkeling van de muziek van onze tijd vloeit voort uit het wegvallen van grens na grens door de ontwikkeling van de techniek. De homofone stijl van de Camerata was een laat gevolg van het humanistisch denken, dat aansluiting zocht bij de klassieke oudheid.

Bestudering van de Atheense drama's bracht de Florentijnen omstreeks 1600 op de rol, die de muziek in het antieke theater had gespeeld. Hoe belangrijk die rol ook was, over de oudgriekse muziek zelf kon men (en kan men in hoofdzaak zelfs nu nog) slechts speculeren. Maar men zag in, dat de muziek van de eigen tijd – de a-cappella-polyfonie dus – zich in elk geval niet leende voor de herleving van het antieke drama.

Het drama per musica, de opera, had zo'n herleving moeten worden. Het is anders gelopen, om redenen die we hier niet zullen ophalen. Maar de melodische muziek met begeleiding, de homofonie, had als vrucht van deze theoretische bespiegelingen haar intrede gedaan en zou zich sindsdien niet meer geheel laten verdringen.

Het is wonderbaarlijk, en deze plaat bewijst het, hoe uit geleerde overwegingen in enkele jaren tijds een zo levende, gevoelige, subtiel en tot vele schakeringen geschikte muziek is ontstaan als deze composities van Luzzaschi (Ferrara), Caccini, Peri en Gagliano (allen Florence). De liederen zijn voor onze oren toch net nog te eenvormig van karakter om ze met plezier allemaal achter elkaar af te draaien, maar in afzonderlijke kleine groepjes zijn het juweeltjes. De sopraan Ingy Nicolai, de mezzo-sopraan Claudia Carbi en de tenor Alfredo Nobile zingen ze met zeer veel begrip en Egida Giordani Sartori zorgt op een modern klavecimbel voor een uitstekend passende begeleiding.

James Sutorp

De zin van het menselijk contact:

Behoeftte aan innerlijke ontmoeting

Stellen we ons de volgende situatie voor: Twee mensen, die elkaar niet kennen zitten op een zomeravond ieder op een punt van een bank verzonken in hun eigen gedachten. Ze hebben alleen een vluchtige indruk van elkaar gekregen en deze was niet onsympathiek. Op een ogenblik is een van beiden in z'n eigen gedachtengang gestuit op een punt, waar hij behoefte heeft om iets te uiten. Spontaan richt hij zich tot de ander en zegt iets dat een aanloop kan zijn tot een diepere gedachtenwisseling. De ander gaat daar op in en in korte tijd hebben ze een gesprek, waarbij ze werkelijk van mens tot mens elkaar ontmoeten. Dit was alleen mogelijk, omdat ieder in z'n eigen gedachtengang bleef en vanuit het contact met zichzelf zich tot de ander wendde. Laten we hier nu het geval tegenover stellen, dat twee mensen op een bank zitten en een praatje met elkaar maken. Ze voelen zich beiden eenzaam en hebben behoefte aan een praatje, de een zoekt de ander en zoekt contact. Men is bereid naar elkaar te luisteren en heel ongemerkt gebruikt men elkaar om zichzelf te ontledigen. Deze mensen hebben wel een zekere voldoening, dat ze gehoor hebben gevonden, maar ze hebben geen werkelijk contact gekregen. Vragen wij ons af waarom niet, dan moeten we zeggen, dat dit eigenlijk komt, omdat ze geen contact hadden met zichzelf. In deze twee voorbeelden zit eigenlijk het hele probleem vervat, waar ik graag wat naders over zou willen zeggen.

We moeten ons dan eerst afvragen: waarom is er eigenlijk zo weinig wezenlijk contact tussen mensen, en in de ziel van mensen tussen hun ik-bewustzijn en hun eigenlijke wezen? We kunnen natuurlijk vele rubrieken onderscheiden. Er zijn mensen, die zo weinig contact-bewustzijn hebben, dat ze eigenlijk hun hele leven er nooit aan toe komen echt contact te zoeken. Ze stellen zich tevreden met dat, wat men wel contact noemt, maar wat zeer oppervlakkig blijft. Anderen stellen zich tevreden met schijncontact, maar voelen toch wel, dat het schijn is. Ze zien echter geen weg om tot iets diepers te komen. Een derde rubriek zoekt dit eigenlijk sterker, kan het niet vinden, wordt ontmoedigd en geeft het op en leidt een bestaan waarin ze bewust eenzaamheid ondervinden. Nog anderen houden vol, al hunkerende, en voelen zich uitgesproken ongelukkig. Tenslotte zijn er enkelen, die op een ogenblik ontdekken, dat er een *voorwaarde* is om contact te krijgen met een ander. Ze ontdekken, dat dit *afhankelijk is van de wijze, waarop ze met zichzelf omgaan, en waarop ze dieper in zichzelf weten door te dringen*. Op dat moment opent zich een nieuwe weg. Wanneer we deze rubrieken zo overzien, dan moeten we wel zeggen, dat de positie van de mens toch een heel merkwaardige is. Dieren hebben het zo veel gemakkelijker, ze zijn zo vanzelf door de natuur in een gemeenschap geplaatst, waarin ze thuis horen en waarin het instinct hen hun eigen weg doet vinden. Waarom heeft de natuur het de mens toch zo veel moeilijker gemaakt? Het is wel belangrijk, dat we daar eens even op ingaan. We kunnen met zekerheid vaststellen, dat het dier het daarom gemakkelijker heeft, omdat het sterke en uitgesproken instincten heeft en een bewustzijn, dat geheel in dienst staat van deze instincten. Daardoor is de wereld van het dier afgebakend en, mits het maar binnen die grenzen blijft, kan het zich gelukkig voelen en z'n bestemming vinden.

Ik-probleem van de mens

De positie van de mens is principieel anders. Ik kan hier niet veel nader op ingaan, dat zou dit artikel veel te uitgebreid maken, maar wel kunnen we kort vaststellen, door middel van een vergelijking, waar het verschil in zit. Geen enkel der hoog ontwikkelde dieren is in staat in een spiegel zichzelf te herkennen. Dit komt, omdat het geen ik-bewustzijn heeft. Het heeft wel bewustzijn, maar het kan niet zichzelf in z'n bewustzijn herkennen. De mens heeft dit vermogen wel en daarom kan hij niet alleen fysiek zichzelf in de spiegel bekijken, maar ook psychisch in z'n bewustzijn zichzelf waarnemen en zichzelf herkennen. In het ik-bewustzijn zit dus het principiële verschil. Maar daar zit ook tegelijk het grote probleem van de mens. Want de natuur heeft de mens gedwongen een ik-bewustzijn te ontwikkelen door hem de instincten te onttrekken en hem weerloos in de wereld te werpen. Daardoor moet hij z'n eigen weg zoeken met behulp van een bewustzijn, dat aanvankelijk veel te onrijp is en veel te beperkt om deze weg te kunnen vinden. Zodoende wordt de mens gedwongen om allerlei zijwegen in te slaan en steeds maar te zoeken naar dat wat wezenlijk bevredigt. Dit houdt dus in, dat de mens z'n wezenlijke bestemming moet zoeken, en ook zichzelf. Het mag wonderlijk klinken, maar het is nu eenmaal zo, dat er in de mens principieel een tweedheid is: *een ik-bewustzijn dat de weg moet wijzen en de weg niet weet, en een wezenlijke kern die de weg wel weet maar deze niet kan wijzen*. Deze twee moeten elkaar vinden. Hierin zit het kernprobleem. Wanneer we dit zo stellen, dan klinkt het niet vreemd, om de positie van de mens zo te karakteriseren, dat hij eigenlijk nog geen mens is, maar bezig is een mens te worden. Alles is wordende en zoekende, de mens individueel en de mensheid als geheel. We zijn geen dieren meer, maar ook nog geen mensen. De weg waarlangs dit moet gebeuren en waar het dus in de hele geschiedenis der mensheid op aan komt is het proces van bewustwording. Het bewustzijn moet zich niet alleen verruimen, maar moet rijp worden, moet komen tot een punt van rijpheid, waarop inderdaad het ware menselijke doorbreekt. Laten wij er niet voor terugdeinzen vast te stellen dat dit punt in het algemeen de mensheid nog ontbreekt.

Met deze problematiek van de mens hangt samen, dat hij niet in de eerste plaats een gemeenschap moet vinden. Natuurlijk heeft hij een zekere mate van gemeenschap nodig. In normale gevallen krijgt hij die eerst van z'n moeder, dan in 't gezin, dan langzamerhand in ruimere kringen van het maatschappelijke leven tot hij tenslotte z'n eigen plaats in de maatschappij heeft veroverd. Maar dit alles is eigenlijk bijzaak. Het gaat niet om die gemeenschap. Het gaat er om, dat hij zichzelf vindt en dit kan alleen door zichzelf te worden. Alle vormen van gemeenschap in de wereld zijn dus maar hulpmiddel, zijn een zekere noodzakelijke achtergrond opdat de mens zichzelf kan worden.

Van tweedheid naar werkelijkheid

Op dit punt gekomen moeten we ons dan afvragen: wat is dat zichzelf worden? We weten dat elk mens anders is dan ieder ander en dat

er dus ook een eigen aanleg is, waarin potentieel de persoonlijkheid is vervat. Potentieel, dus als mogelijkheid, maar deze mogelijkheid moet nog verwerkelijk worden d.w.z. moet tot werkelijkheid gemaakt worden. Wanneer wij spreken over de werkelijkheid, dan bedoelen wij eigenlijk altijd datgene wat de *twee zijden van het leven verbindt*, b.v. de binnen- en de buitenwereld, het bewuste en het onbewuste, individu en gemeenschap en zo kunnen we doorgaan door alle tweeheden op te noemen waaruit het menselijk leven bestaat. Van de werkelijkheid kunnen we alleen spreken, wanneer de twee in een hogere eenheid verbonden zijn. Daarom is ook de verwerkelijking van de mens het proces, waardoor hij de twee polen van „ik” en „wezen” met elkaar verbindt in een hogere eenheid en zo zichzelf werkelijk maakt. Ik gebruikte het woord aanleg. We moeten dit woord niet te beperkt opvatten in de zin van capaciteit, maar als een dynamische drang van mogelijkheden temidden van zekere beperkingen, een grondpatroon, dat uniek is en dat in wezen een geheel vormt, maar dat aanvankelijk zich niet als geheel kan kenbaar maken. De mens leert via z'n ik-bewustzijn eigenlijk alleen details hiervan kennen en wel langs de weg van z'n verlangens. Hier stuiten we echter weer op een belangrijke moeilijkheid. We hebben immers gezien, dat het ik-bewustzijn aanvankelijk zeer beperkt is en wanneer het nu verlangens waarneemt dan heeft het altijd de neiging met deze verlangens verkeerd om te springen. Het neemt ze direct au serieux en meent dat ze bevredigd moeten worden. In werkelijkheid echter gaat het er om, dat de verlangens moeten worden geïnterpreteerd, begrepen, en wel hierom, omdat het ik-bewustzijn aanvankelijk niet kan onderscheiden, welke waarde aan bepaalde verlangens moet worden toegekend. In het aanvankelijk veel te beperkte ik-bewustzijn is dus een bron gelegen van verwarring, niet alleen naar buiten, maar ook naar binnen. Ieder mens, die probeert om z'n verlangens te bevredigen en die goed opmerkt, wat hij doet merkt dat hij bezig is, met te pogen een bodemloze put te vullen. Immers verlangens zijn principieel on-eindig; wanneer een bepaald verlangen bevredigd is duikt onmiddellijk een nieuw op en dit proces eindigt nooit. De poging verlangens te bevredigen is dus uitzichtloos; slaan we echter een andere weg in en trachten we onze verlangens te begrijpen, dan kunnen we merken, dat ze of rechtstreeks of zijdelings een behoefte vertolken. Deze behoefte verwijst naar een ontplooiingsdrang van de aanleg. Alleen dus door het begrijpen kunnen we contact krijgen met de aanleg. Het is natuurlijk onvermijdelijk om tal van begrippen te gebruiken, die deze subtiële processen nader aanduiden. Het lijkt mij praktisch, het onderscheid, dat het bewustzijn dus moet maken tussen twee soorten verlangens aan te duiden met de begrippen begeerte en behoefte. Een begeerte dringt zich in het bewustzijn op om bevredigd te worden, een behoefte vraagt om het ontplooiën van de aanleg. Een begeerte heeft de neiging het bewustzijn te misleiden, een behoefte vertolkt rechtstreeks iets van wezenlijk belang. Het onderscheid tussen begeerte en behoefte is dus tegelijk het onderscheid tussen schijn en wezen, tussen de weg om een product van z'n omgeving te worden en de weg om zichzelf te worden. Ieder die hier over na-

Vervolg op pag. 11

Vervolg van pag. 10

denkt zal het duidelijk zijn, dat er een zekere mate van rijpheid van het bewustzijn nodig is, wil het in staat zijn dit onderscheid te maken. Het is bijzonder boeiend en ik kan niet anders doen dan ieder aanraden te trachten in z'n dagelijks leven dit onderscheid te leren maken. Het is echter wel zeker, dat men zich eerst herhaaldelijk vergissen zal en dat pas langzamerhand een fijner waarnemingsvermogen zich gaat ontwikkelen, waardoor men dit onderscheid kan maken. Hiervoor is nodig, dat het bewustzijn zich verruimt en steeds meer overziet van zichzelf en van de wereld.

Wisselwerking van het leven

Wanneer wij dan zover gekomen zijn dat wij erkennen, dat bewustwording – het onderscheiden van schijn en wezen – eigenlijk datgene is waarop het in het leven van een mens aankomt, dan komt natuurlijk tegelijk de vraag: welke rol speelt daarin de wisselwerking tussen de individuen. Welke betekenis heeft eigenlijk de buitenwereld voor het individu? Daarstraks stelde ik vast, dat de volle werkelijkheid gevormd wordt door een soort van drieëenheid van binnen- en buitenwereld en datgene wat deze twee verbindt en tot een geheel maakt. Dit laatste is het mysterieuze element, dat we „leven” noemen. Door „leven” ontstaat er een wisselwerking, die door het individu als bewustwording beleefd wordt. Om schijn en wezen te kunnen onderscheiden heeft een mens inderdaad wisselwerking nodig tussen z'n binnenwereld en z'n buitenwereld. Hierdoor wordt z'n bewustzijn geactiveerd, d.w.z. opmerkzaam gemaakt op die elementen, die nog niet binnen de kring van het bewustzijn gekomen zijn. In principe is voor dit proces natuurlijk de hele buitenwereld belangrijk, dingen, planten, dieren en mensen. Maar aan de mensen mogen we in dit verband toch wel een zeer bijzondere plaats toekennen.

De wisselwerking met de medemens is voor een mens het meest belangrijk, maar tevens het moeilijkst. Menigeen, die het leven te moeilijk vindt trekt zich terug in de natuur, wisselwerking hebben met de natuur is eenvoudiger, het meest rustig wordt men in de plantenwereld, op een bepaalde manier kan men gemakkelijk contact krijgen met de dierenwereld, maar *mensen* zijn voor velen in meerdere of in mindere mate tamelijk onverteerbaar. De wisselwerking met hen roept allerlei op, wat men niet aan kan, het geeft een onrustgevoel waardoor men weer geneigd is het te vermijden en te ontwijken. Van hieruit wordt het duidelijk, hoe verbazend belangrijk het is wanneer de mens als kind al ondervonden heeft, dat een enkele mens bijzondere betekenis voor hem hebben kan en dat hij daar wisselwerking mee kan hebben. Als kinderen met hun ouders geleidelijk aan vanaf de tijd waarop hun ik zich heeft ontwikkeld, d.i. ongeveer tegen het derde levensjaar, een groeiend contact krijgen, dan ontwikkelt zich bij hen een contact-bewustzijn dat van de grootste betekenis is, voor hun verdere leven. Het contact waarin het kind met vragen en moeilijkheden bij de ouders kan aankomen en altijd een eerlijk en direct antwoord vindt uit bereidheid tot begrip, vormt de basis om op voort te bouwen.

Gelukkig is het echter zo dat degenen, die dit in de jeugd gemist hebben, dit later nog kunnen vinden en ontwikkelen, maar daarvoor moeten ze dan welbewust een bepaalde weg inslaan. Vragen we ons n.l. af, wat er gebeurt, wanneer een kind contact krijgt met z'n ouders, dan vinden we dit: terwijl zijn binnenwereld zich aan het ontwikkelen is en dus iets van het eigene te voorschijn komt, ondervindt het dat de buitenwereld dit eigene verwelkomt en met belangstelling tegemoet treedt. Daardoor ontstaat vanzelf in die binnenwereld een vertrouwen ten opzichte van de buitenwereld en een

gevoel, dat deze twee polen van het bestaan elkander kunnen vinden, dat ze dus een polariteit vormen en geen tegenstelling.

Innerlijke ontmoeting

Hiermee heb ik tegelijk uitgedrukt, waar ik ook dit artikel mee begon, dat het in het vinden van contact aankomt op de ontmoeting tussen binnen- en buitenwereld. Aangezien twee mensen voor elkaar buitenwereld zijn, vinden ze contact, wanneer ze elk in staat zijn de ander met hun binnenwereld in verbinding te brengen. Hiervoor moet men het woord „ontmoeting” reserveren. Al het andere is alleen „tegenkomen”. De voornaamste weg tussen mensen, waardoor de ontmoeting tot stand kan komen, is natuurlijk het gesprek door middel van het gesproken of geschreven woord, eventueel geholpen door gebaar, mimiek en uitbeelding. Tegenover het echte gesprek moeten we plaatsen het redeneren, het praten, het kletsen, die allen er slechts toe voeren, dat men „langs elkaar heen gaat”. Alleen het diepgaande persoonlijke open-hartige gesprek kan voeren tot „geraakt worden”. Alleen zo komt er vruchtbare wisselwerking. De woorden, die wij onwillekeurig voor deze dingen gebruiken spreken eigenlijk duidelijke taal. Wanneer open-hartigheid nodig is, is er dus blijkbaar sprake van de mogelijkheid zich te openen en te sluiten. De openheid, die nodig is voor de ontmoeting met de ander is „een op losse schroeven zetten” van het hele complex van voorstellingen, waarmee men zich innerlijk vereenzelvigd heeft. Pas wanneer men bereid is tot dit proces kan men nieuwe elementen in het geheel opnemen. Dit zelfde geldt ook voor het innerlijke gesprek. Er kunnen n.l. nieuwe elementen in het „ik” worden opgenomen vanuit de buitenwereld, maar ook vanuit het diepe onbewuste, de kern van de binnenwereld. De voorstellingen, die hierbij „raken” zijn diegene, die aansluiten bij de aanleg, bij de bestemmingsdrang, de behoeften, die dus het bewuste op nieuwe mogelijkheden om zich zelf te verwetelijken opmerkzaam maken. Hieruit zal het duidelijk zijn, dat men in het goede gesprek zich in wezen bezighoudt met zichzelf.

De twee mensen, die ik in het begin schetste, op de bank gezeten en die in het goede gesprek gewikkeld raakten, waren in wezen alleen bezig met zichzelf. En tot hun verwondering ontdekten ze in de ander iets dat bij henzelf hoorde

en dat in henzelf werkzaam was. Ze activeerden elkaars wezen ongemerkt alleen door de toevallige aansluiting. Dit is dan ook het verrassende en tevens het moeilijke in de ontmoeting, dat men deze niet kan afdwingen. Men kan aan de ontmoeting een kans geven, maar men kan deze nooit forceren en nooit eisen. Het kan zijn, dat twee mensen, ook als ze zich openen, in een zo verschillend proces gewikkeld zijn, dat er te weinig punten van aansluiting zijn. Dan moeten ze elkaar rustig laten gaan. Er zijn anderen, bij wie de wisselwerking van zo ontzaglijk vruchtbare betekenis is, dat ze niet genoeg contact met elkaar kunnen zoeken. Dit laatste vindt natuurlijk vooral plaats in het werkelijk goede huwelijk, waarbij het feit, dat de twee man en vrouw zijn, dus ook al verschillend van sexe, nog extra accentueert, dat ze enorm veel voor elkaar kunnen betekenen, juist omdat ze zo anders zijn. Want uit al het voorgaande zal het duidelijk zijn, dat juist het onbekende dat men bij elkaar ontdekt, zoveel kan bijdragen tot wederzijdse bewustzijnsverruiming. In het goede gesprek activeert men het onbekende in elkaar en helpt dit, zodat het in de bekende sfeer van het ik-bewustzijn kan worden opgenomen. Uiteindelijk kunnen we dus zeggen, dat het goede gesprek de overgave is aan het onbekende, echter niet het onbekende in het algemeen, het neutrale, maar het onbekende, dat toch bij ons hoort. Tot slot een enkele toevoeging over de intuïtie. Het merkwaardige van de intuïtie is, dat we hierin een vermogen hebben om al iets van het onbekende te kennen, dat we in het ik-bewustzijn in het geheel niet kennen. In de ontmoeting tussen twee mensen kan de intuïtie een zo grote rol spelen, dat ze als op één slag weten, dat ze grote betekenis voor elkaar hebben, terwijl ze nog nauwelijks iets van elkaar weten. In de intuïtie komt een kenvermogen te voorschijn, dat in het algemeen bij een wat beperkt ik-bewustzijn niet aan bod komt en dat toch eigenlijk een allerbelangrijkste gave is. Wanneer men er eenmaal opmerkzaam op is geworden wordt het duidelijk, dat we deze hoog moeten aanslaan. Hoe rijper een mens wordt, hoe meer hij bereid is zijn ik telkens weer op losse schroeven te zetten, en open wordt voor het onbekende, dat hij in de wereld ontmoet. Hoe meer hij in dat onbekende herkent als voor hemzelf van betekenis, hoe wakkerder zijn intuïtie wordt, waardoor hij al van tevoren een samenhang kan vermoeden, die naderhand door verder onderzoek bevestigd wordt.

Kerstfeest op „De Ark”

In de week van 24 december t/m 30 december wordt er bij voldoende deelname een kerstkamp gehouden in „De Ark”.

De prijs bedraagt f 42,—.

Aanvang donderdag 24 december 18 uur (met diner) tot en met woensdag 30 december (na de lunch).

Ook is het, voor zover de plaatsruimte zulks toelaat, mogelijk deel te nemen over een periode van 24 december 18 uur t/m zondag 27 december (na diner). Prijs f 22,—.

Aanmelding:

„De Ark” - Belvédèrelaan 14 - Nunspeet - Tel. 03412-2404.

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 5,— per jaar

Niet alleen de kerkelijken hebben hun wezenverzorging.

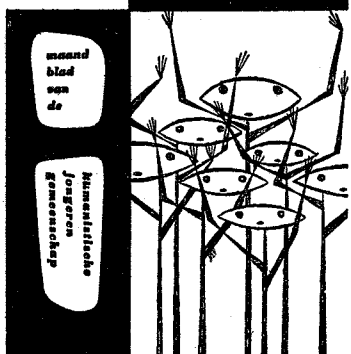
De Weezenkas

Vereniging tot opvoeding en verzorging op humanistische grondslag neemt op zich de verzorging van de wezen der buitenkerkelijken

Sluit U daarom aan bij deze vereniging

Inlichtingen omtrent lidmaatschap bij de Secretaris: J. de Leeuw, Herengracht 62, Amsterdam-C.

LIBERTYN

wat leeft er onder de jongeren?

maandblad h.j.g.

redactie-secr. klaas w. swaak
oosterhamriklaan 207, groningen

administratie: tine bouterse,
kijkduinstr. 58III, amsterdam

abonnement f 3,— per jaar

postgiro 584802 t.n.v. penningm.
h.j.g. te hardinxveld-giessendam

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet
Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:
Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50, buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Welke goed gesitueerde heer, humanist, m.l., middenst., wenst kennismaking met dame, zelfde omstandigheden, voor gezellige omgang. Muziek, kunst, dieren en natuurliefhebster. Brieven onder nr. november 2 bureau van dit blad.

GEESTELIJKE VRIJHEID

houdt ook in:

VRIJE KEUZE

tussen

CREMEREN en BEGRAVEN

Wilt U meer weten over CREMATIE en wat daarmee samenhangt, wendt U dan tot de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Dame 54 jr., wil gaarne de **leiding van een huishouding op zich nemen**. Brieven onder nr. november 1 bureau van dit blad.

Ook de buitenkerkelijke leden van de Partij van de Arbeid hebben een organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,20 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

INDEX-BENADERINGS-POLIS

Inlichtingen omtrent deze nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op kosten van levensonderhoud, worden verstrekt door de erkende Assurantietussenpersonen en de

N.V. Levensverzekering-Mij „AURORA”

Opricht 1887

HERENGRACHT 62 - AMSTERDAM

LANDDAG

15 november

De najaarslanddag van de Humanistische Stichting Socrates wordt dit jaar gehouden op **zondag 15 november** in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort

Onderwerp:
150 jaar Darwin
100 jaar Evolutietheorie

Sprekers:
Prof. Dr. E. J. Slijper
(Directeur van het Zoologisch Laboratorium der Universiteit van Amsterdam)
100 jaar Evolutietheorie

Dr. O. Noordenbos
De doorwerking van de evolutietheorie in wereld- en levensbeschouwing

Aanvang 10.30 uur - Einde 16.15 uur

Kosten f 3,—, voor donateurs en contribuanten f 1,—

(alles incl. koffie en thee). Een lunch kan gereserveerd worden voor f 2,75 p.p. inclusief

Aanmelden en inlichtingen bij het secretariaat van de
HUMANISTISCHE STICHTING

SOCRATES

Oudegracht 152 - Utrecht - Tel. 10163